

Begroting Algemene Zaken en begroting van de Koning

Aan de orde is de behandeling van:

- het wetsvoorstel Vaststelling van de begrotingsstaten van het Ministerie van Algemene Zaken (IIIA) en van het Kabinet van de Koning (IIIB) en de Commissie van Toezicht betreffende de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten (IIIC) voor het jaar 2015 (34000-III);
- het wetsvoorstel Vaststelling van de begrotingsstaat van de Koning (I) voor het jaar 2015 (34000-I).

De voorzitter:

Ik heet de minister-president van harte welkom, evenals de mensen op de publieke tribune en degenen die op een andere plek dit debat volgen, maar vooral natuurlijk de woordvoerders. Ik stel voor dat we interrupties proberen te doen in tweeën, te weten een vraag en een vervolgvraag.

De algemene beraadslaging wordt geopend.

De heer **Van Raak** (SP):

Voorzitter. Hoe kijkt de premier zelf terug op Rutteleaks, dat alle voorstellen voor Prinsjesdag wel naar de krant werden gelekt maar niet naar de Kamer werden gestuurd? Schaamt de premier zich niet omdat de regering schaamteloos propaganda pleegt die de oppositie niet kan controleren, dat hij de oppositie de mond snoert terwijl hij zijn politieke vrienden laat lekken als een vergiet? Wie zijn al die lekken? Zijn dat de ministers of coalitiegenoten? Of komt al dat lekken omdat ministeries lekafdelingen hebben? Afdelingen voorlichting en communicatie, dat zijn er meer dan 608. De regering moet bezuinigen op ambtenaren. Is de premier bereid hierbij de hoogste prioriteit te geven aan voorlichters en communicatiemedewerkers?

De premier moet kiezen. Of hij doet onderzoek naar de lekken zodat mensen het wel uit hun hoofd laten, of hij zorgt ervoor dat er niets meer te lekken valt. Zes jaar geleden heb ik voorgesteld om begrotingsstukken als ze klaar zijn, openbaar te maken. Zes jaar lang hebben premiers vervolgens strategisch gelekt. Ik heb er genoeg van. De stukken moeten voortaan gewoon direct naar de Kamer.

Terwijl de premier informatie naar de krant lekt, creëert hij in de Kamer een doofpot. De beantwoording van Kamervragen door de premier is soms zo hartig en geforceerd dat het argwaan en ergernis wekt. Dat geldt ook voor vragen over de opdrachten die prins Bernhard mogelijk gaf aan de geheime dienst in een onderzoek naar De Roy van Zuydevijn. Dat geldt ook voor vragen of de geheime dienst de prins inlichtingen heeft verschaft over zijn Amerikaanse dossier. We moeten voorkomen dat hier een geur van doofpot ontstaat. Ik stel voor toezichthouder CTIVD te vragen een onderzoek te doen naar de contacten tussen prins Bernhard en de geheime diensten.

Ik denk dat we met tevredenheid kunnen terugkijken op het begin van het koningschap van Willem-Alexander en Máxima. Daarvoor wil ik ook de premier complimenteren. Maar juist als het goed gaat, moeten we ook onderhoud

plegen. Elk jaar hoor ik politici zeggen dat het vreemd is dat de leden van het Koninklijk Huis geen belasting betalen over hun inkomen, vermogen, erfenissen en schenkingen. Mensen begrijpen dat niet. Leden van het Koninklijk Huis zijn bijzonder maar voor de belasting horen we allemaal gelijk te zijn. Is de premier bereid om dit eindelijk eens te regelen? Is hij bereid iedereen in dit land belasting te laten betalen, of die nu zonder of met een kroontje op geboren wordt?

Naast de gouden koets krijgen we nu ook een gouden container, een koninklijk kantoor in de tuinen van Eikenhorst voor vier ton, terwijl de Koning al een werkpaleis heeft op Paleis Noordeinde. Ik heb begrepen dat de Koning daar niet kan werken omdat daar 's avonds geen medewerkers aanwezig zouden zijn. Nu las ik in de begroting dat het Koninklijk Huis ruim 260 medewerkers heeft. Zegt de premier hier dat ze allemaal om vijf uur naar huis moeten?

De kosten voor verbouwingen zijn 50 miljoen. Kan de premier zich voorstellen dat mensen dit heel veel geld vinden en kan hij ook eens uitleggen waarom die bedragen zo hoog zijn? Maar kan hij hier vooral de belofte doen dat dit de maximumbedragen zijn? We hebben het in het verleden ook met Huis ten Bosch gehad dat een bedrag werd begroot maar vervolgens een veel hoger bedrag werd uitgegeven. Ik vind de bedragen die nu in de begroting staan voor de paleizen al ongelofelijk hoog en ik hoop ook dat de minister-president die nader kan toelichten, maar ik wil heel graag dat de minister-president belooft dat dit wel maximumbedragen zijn en geen minimumbedragen en dat in de loop van de verbouwingen en renovaties deze bedragen in ieder geval niet hoger worden.

Tot slot heb ik nog één vraag. Heeft de premier ondertussen een goed gesprek gehad met de Gevolmachtigde Minister van Curaçao?

Mevrouw **Van der Burg** (VVD):

Voorzitter. Dat vrijheid en veiligheid kwetsbaar zijn, ook in Europa, ook in Nederland, is de afgelopen zomer helaas maar al te duidelijk geworden. De 298 inzittenden van vlucht MH17, onder wie 196 Nederlanders, trof op 17 juli een verschrikkelijk lot. Na de ontzetting en de woede volgde de stilte tijdens de rit van de stoet auto's met slachtoffers van Eindhoven naar Hilversum. Nederlanders gaven uiting aan hun betrokkenheid bij en samenhang met de slachtoffers en nabestaanden op dit verschrikkelijke moment. Ik hoop dat dit de nabestaanden enige troost heeft kunnen bieden. Ik wens hun alle sterkte bij het verwerken van hun grote persoonlijke verlies. Ik wil de minister-president, en via hem ook de ambtenaren van Algemene Zaken en de andere betrokken ministeries, complimenteren met de wijze waarop zij na de ramp met vlucht MH17 invulling hebben gegeven aan hun moeilijke taak.

In 2016 is Nederland voorzitter van de Europese Raad van Ministers. De werkzaamheden voor dit voorzitterschap worden uitgevoerd door een speciale projectcommissie. Daarbij is ongetwijfeld een grote rol weggelegd voor de minister-president en het ministerie van Algemene Zaken. Kan de minister-president ons meenemen in de afweging over de taakverdeling tussen het ministerie van Algemene Zaken en het ministerie van Buitenlandse Zaken in dezen?

Wat zullen de prioriteiten zijn? Kan de minister-president daarover wellicht een tikje van de sluier oplichten?

Uit de begroting van de Koning, maar vooral uit de begroting van Wonen en Rijksdienst blijkt dat er groot onderhoud aan Paleis Noordeinde en Paleis Huis ten Bosch nodig is. Het betreft rijksmonumenten die eigendom zijn van de Nederlandse Staat, die er dan ook verantwoordelijk voor is dat deze monumenten goed onderhouden worden. De paleizen moeten als werkpaleis respectievelijk woon- en werkpaleis aan de eisen van de huidige tijd gaan voldoen. Kan de minister-president aangeven of de kosten vergelijkbaar zijn met renovaties van andere rijksmonumenten die aan soortgelijke eisen moeten voldoen? Kan hij daarnaast aangeven of bij dit grootschalige onderhoud — dat zal meer voor Paleis Huis ten Bosch gelden dan voor Paleis Noordeinde — ook gekeken is naar het energieverbruik van de paleizen? Wordt er gebruikgemaakt van technieken om gebouwen energiezuiniger te maken? Heeft dat gevolgen voor de materiële kosten van de begroting van de Koning in de toekomst?

Ik zie de beantwoording van de minister-president met belangstelling tegemoet.

De heer **Pechtold** (D66):

Het is fijn dat de VVD-fractie zich druk maakt over de dubbele beglazing van de paleizen. Ik neem aan dat mevrouw Van der Burg de afgelopen tijd ook een beetje de discussie heeft gevolgd. Zij stelt nu één vraag aan de premier: komt u uit met de kosten? Heeft zij, kijkend naar alle kosten, niet wat meer vragen kunnen bedenken?

Mevrouw **Van der Burg** (VVD):

Ik heb inderdaad gevraagd of de kosten vergelijkbaar zijn met die voor andere rijksmonumenten die eenzelfde soort functie hebben. Ik denk dat die vraag omvat waar het om gaat. Er zijn in de feitelijkevragenronde al veel vragen gesteld. Die zijn ook beantwoord. Ik ga niet over de vraag welke eisen aan welke monumenten worden gesteld en hoeveel kosten er worden gemaakt. Dat is niet aan mij. Ik stel een algemene vraag waar ik antwoord van de premier op verwacht.

De heer **Pechtold** (D66):

Maar de vraag is zo algemeen, terwijl wij dat in de onderliggende vragen hebben proberen te ondervangen. Ik stel de vraag anders. Vindt mevrouw Van der Burg namens de grootste fractie dat de begroting van het Koninklijk Huis door de informatie die de Kamer heeft gekregen transparant is, of is zij het met mij eens dat er toch enige kwetsbaarheid in schuilt omdat we zelf met een rekenliniaaltje aan de slag moeten om dit soort vragen en vele andere vragen antwoord te krijgen?

Mevrouw **Van der Burg** (VVD):

Ik constateer dat er in de begroting van Wonen en Rijksdienst en in die van de Rijksgebouwendienst over Huis ten Bosch en Noordeinde duidelijke informatie staat, dus ja. Ik constateer ook dat de Kamer in 2010 met algemene stemmen afspraken heeft gemaakt over hoe de begroting er moet uitzien en hoe transparant die moet zijn. Daarna hebben we in allerlei debatten uitgesproken dat een en

ander veel beter was dan daarvoor. De heer Pechtold weet ook dat wij vorig jaar hebben afgesproken dat er in 2015 een evaluatie komt. In de stukken staat mei 2015. Ik denk dat dit een goed moment is om te kijken of de begroting nog voldoet aan de eisen van deze tijd. Dan kunnen wij discussiëren over wat goed gaat en wat beter kan.

□

Mevrouw **Van Toorenborg** (CDA):

Voorzitter. Het CDA is ronduit trots op ons koningshuis. Hun verbindende kracht en enorme inzet voor de publieke zaak verdienen wat ons betreft niets dan lof. Laten wij ons ook heel goed realiseren dat zij voor de internationale handel ronduit een goudmijn zijn. Toen koningin Beatrix haar aftreden aankondigde, wist iedereen dat haar opvolger een zware klus zou krijgen. Natuurlijk wisten wij dat haar zoon goed was voorbereid, maar inmiddels hebben we ruimschoots kunnen zien en ervaren hoe hij zich van zijn taak kwijt en hoe groot ook de inzet van zijn echtgenote is als steun en op haar eigen agenda. Wij zeggen hen langs deze weg oprechte dank.

Vandaag staat de begroting op de agenda. Daarover kunnen wij vrij kort zijn. Wij storen ons niet zozeer aan de hoogte van de uitgaven maar veeleer aan de beschadigende knuligheid van de communicatie daarover. Waarom niet gewoon meteen duidelijk maken hoeveel het is en waarom de voorgenomen uitgaven moeten worden gemaakt? Het verstoppertje spelen met bedragen stoort ons mateloos. Dat heeft ertoe bijgedragen dat daarover telkens weer in dit huis en ook in de media gedoe is ontstaan. Wij begrijpen heel goed dat er veiligheidsvoorzieningen moeten worden getroffen, ook bij de vakantiewoning. De koning kan nu eenmaal niet met een last minute op pad naar Chersonissos. Wij willen dat deze minister-president pal staat voor de koning en helder en duidelijk is over welke uitgaven erbij horen, niet meer en niet minder. Kunnen wij daar in de toekomst op rekenen?

Even terzijde. Ik kon vanmorgen nauwelijks een glimlach onderdrukken toen ik de open brief van de heer Pechtold aan de premier las. Er drong zich bij mij een beeld op van een pyromaan die de brandweer belt. Eerst fakkelt hij het koningshuis af en schreeuwt dan moord en brand in de richting van de minister-president. Je moet maar durven.

Maar er staat nog meer op de agenda vandaag. Dat is de begroting van AZ. De minister-president is de voorzitter van de Ministeriële Commissie Decentralisaties, om de eenheid te bewaren en de grenzen van het domein te slechten. Wij horen vandaag graag hoe de premier kijkt naar die transitie. Hoe beoordeelt hij nu eigenlijk die decentralisatieoperatie? Hij moet hebben vernomen dat het piept en kraakt en dat er serieuze zorgen zijn onder kwetsbare mensen. Wat mogen wij op dit vlak van hem verwachten? Wanneer trekt hij nu aan de noodrem? Denk bijvoorbeeld aan de vergeten groep kinderen. Waarom staat hij eigenlijk toe dat dit kabinet de commissie van Leonard Geluk opheft, dé waakhond bij de decentralisaties voor de meest kwetsbare groep, de jeugd? Is dit kabinet dan echt zo bang voor kritische geluiden? Je gelooft het misschien niet, maar er komt een nieuwe commissie onder leiding van een oud-senator van de PvdA. Die gaat het vervolg van de decentralisaties in de gaten houden, met veel minder kritische geluiden. Dat vinden wij zeer teleurstellend.

De heer **Recourt** (PvdA):

Voorzitter. Solidariteit is de kern van de sociaaldemocratie. De Partij van de Arbeid wil verbinding tussen mensen en betrokkenheid bij elkaar. Wij willen onverschilligheid uitbannen. De koning is hierbij voor ons heel belangrijk. De koning staat voor verbinding. Hij draagt mee dat we in Nederland meer met elkaar gemeen hebben dan we van elkaar verschillen. De koning kan een tegengif zijn als groepen tegen elkaar worden opgezet. Wij vinden dat ontzettend belangrijk. Een samenleving zonder betrokkenheid en zonder verbinding is geen samenleving. De koning en, niet in de laatste plaats, de koningin maakten na het neerhalen van MH17 indruk met hun aanwezigheid, en hun steun aan de nabestaanden en vele anderen. Zij maakten indruk met de snelheid en vanzelfsprekendheid waarmee ze hun zware taak hebben ingevuld. Ook maakten ze indruk als hoofd van handelsmissies naar het buitenland. Wij hebben dus complimenten voor de manier waarop ze de moeilijke taak van staatshoofd in het eerste volle parlementaire jaar hebben ingevuld.

De opkomst van ISIS in Syrië en Irak heeft directe gevolgen voor onze Nederlandse samenleving. We hebben allemaal kunnen zien wat er gebeurde in de Schilderswijk, hier om de hoek. Extremisme kreeg plotseling een gezicht door voor- en tegenstanders en hun demonstraties en tegedemonstraties. De eenheid van Nederland is daardoor dit jaar zichtbaar onder druk komen te staan. De angst is toegenomen en religie vormt een splijtzwam in de gedachten van te veel mensen. De overheid heeft de belangrijke taak om extremisten te bestrijden en eenheid te behouden. Bij het behouden van eenheid en het versterken van verbinding kan de koning een belangrijke rol spelen. Wij vragen de premier dan ook om de koning de ruimte te geven om deze rol verder in te vullen. Hoe hij dat moet doen, laten wij aan de wijsheid van de koning en zijn staf.

De koning en andere leden van het Koninklijk Huis bezoeken met regelmaat culturele en maatschappelijke evenementen en instellingen, en dat doen ze goed. Ze tonen daarmee dat ze een belangrijke schakel zijn in de verbinding in de samenleving. De Partij van de Arbeid zou graag zien dat de koning dit vaker toont bij een van de meest urgente problemen van onze samenleving: het gevaar van polarisatie. Als we ergens meer verbondenheid nodig hebben, dan is dat wel tussen allochtone en autochtone Nederlanders. Wij constateren dat daar een taak ligt voor de koning. Het is van groot belang dat hij dit de komende jaren verder uitbouwt.

De verbinding gaat, net als de rol van de koning daarbij, verder dan de landsgrenzen. De koning staat uiteraard ook voor het Koninkrijk. Europese Nederlanders hebben het Koninkrijk en de nationaliteit die daarbij hoort gemeen met iedere Bonairiaan, Arubaan of Sabaan. Ook binnen het Koninkrijk nemen de spanningen toe; de verhoudingen staan op scherp. Het Koninkrijk wordt bovendien steeds minder gedragen, in Nederland en overzee. De verbindende kracht van de koning is ook daarbij van groot belang, om verdere erosie tegen te gaan.

Het is aan het kabinet om de koning zo goed mogelijk in staat te stellen om zijn rol als verbinder te vervullen. Op dit punt hebben wij zorgen. Vooropstaat dat een koning geld kost. Juist om hem goed te laten functioneren, is decorum nodig, zoals als lakeien en paleizen; die horen er allemaal

bij. Maar een goed functioneren komt in de knel als het overdaad wordt en mensen niet meer begrijpen waarom er vele miljoenen naar de renovatie van paleizen gaan, terwijl dit kabinet wel heel kritisch kijkt naar overheidsuitgaven die gewone burgers raken. Hoewel dit keuzes zijn die het kabinet maakt, gaat het aan de koning kleven. Dat is onverstandig. Vandaar de volgende vragen aan de premier.

Waarom kost de verbouwing van Noordeinde 66 3,5 miljoen euro, terwijl zij voor negen ton was begroot? Waarom vier ton voor een tijdelijke "keet" als werkvertrekken bij het woonverblijf als er een werkpaleis aanwezig is? Waarom 35 miljoen besteden aan een gedeeltelijke renovatie van Huis ten Bosch, waarbij — ik hoop dat die berichten in de media niet juist zijn — een groot bedrag gaat naar het in andere stijl brengen van de privétuin? Waarom worden geen delen van de paleizen, bijvoorbeeld tijdens Open Monumentendag, opengesteld? Het onderhoud van Buckingham Palace wordt hiermee medegefinancierd. Ook het Witte Huis is gewoon te bezoeken. Mijn fractie vraagt drie dingen van het kabinet.

1. Benader de uitgaven van het Koninklijk Huis even kritisch als alle andere overheidsuitgaven.
2. Maak keuzes voor uitgaven transparant.
3. Normaliseer het financiële kader waarbinnen de uitgaven worden gedaan. Behandel de koning financieel zoals anderen behandeld worden.

De heer **Van Raak** (SP):

Ik ben het tot nu toe zeer met het betoog van de heer Recourt eens, vooral met dat laatste: behandel de koning zoals andere mensen behandeld worden. Dat geldt natuurlijk zeker als het gaat om belastingen. Vorig jaar heb ik een bijdrage van de heer Recourt in de krant gelezen waarin hij stelde dat de leden van het Koninklijk Huis ook belasting moeten betalen. In de Kamer heeft hij daar echter tegengestemd. Twee jaar geleden was dat ook het geval. Deze week las ik het weer in de krant. Namens de PvdA zei de heer Recourt: leden van het Koninklijk Huis moeten natuurlijk ook gewoon belasting betalen. Als ik vanavond een motie ga indienen, zal de heer Recourt die dan steunen, niet alleen in de krant maar ook in de Kamer?

De heer **Recourt** (PvdA):

Dit is het vierde jaar dat ik begroting van de Koning behandel en het is de vierde keer dat ik zeg dat die belastingvrijdom aan herziening toe is. Artikel 40 van de Grondwet bepaalt dat de Koning deels vrijgesteld is van belastingen. Ik ben benieuwd wat de premier erover zegt en hoe hij dit gaat oplossen. Neemt hij het mee in de evaluatie van mei, die eigenlijk beperkter van opzet is? Laten wij die belastingvrijdom daar ook in meenemen. Afhankelijk van de inhoud van de motie, zal ik haar steunen of niet. Het standpunt van mijn fractie is duidelijk: die belastingvrijdom is echt aan herziening toe.

De heer **Van Raak** (SP):

Nou, dan denk ik dat wij vanavond een mooie avond krijgen, want ik ga een motie indienen om de fiscale vrijstellingen van de leden van het Koninklijk Huis ongedaan te maken. Ik zie zeer uit naar de steun van de heer Recourt.

De heer **Recourt** (PvdA):

Met het vervolg van mijn tekst sluit ik naadloos aan op de interruptie van de heer Van Raak. Bij de vorige begrotingsbehandeling is toegezegd dat in mei de Wet financieel statuut van het Koninklijk Huis zal worden geëvalueerd. Ik ga ervan uit dat dit een brede evaluatie wordt, waarin naast de hoogte van het inkomen, de A- en de B-component, met daarin begrepen een woonvergoeding — noem het huur — ook wordt meegenomen nut en noodzaak van de belastingvrijdom en de belastingvrijstellingen die hiervan het gevolg zijn. Ik overweeg een motie op dit punt.

De koning heeft een belangrijke taak te vervullen. Ik ben blij dat onze koning en koningin het afgelopen jaar hebben laten zien verschillig, betrokken en verbindend te zijn. In een tijd waarin polarisatie toeneemt is dat hard nodig. Laten wij hen als politiek daarin maximaal ondersteunen.

De heer **Pechtold** (D66):

Een van de onderdelen van transparantie betreft de vluchten die het Koninklijk Huis maakt. Vroeger was dat inzichtelijker dan het sinds 1 januari is. Wij zien niet langer of er privévluchten onder vallen. Is de heer Recourt het met mij eens dat wij in het overzicht moeten kunnen zien of de Staat betaalt voor privévluchten van de koning, de koningin en prinses Beatrix?

De heer **Recourt** (PvdA):

Ook dat is iets waar ik jaar in jaar uit voor pleit. Ik dacht dat het ook geregeld was met het schrappen van de regeling voor privévluchten. In de schriftelijke antwoorden lees ik echter dat alle vluchten van de koning en koningin met de uitoefening van de functie te maken hebben en daarmee voor rekening van het Rijk komen. Daar zal ik graag een toelichting op vragen aan de premier. Dat doe ik bij dezen. Ik kan mij voorstellen dat voor alle vluchten van de koning en de koningin beveiliging nodig is en dat het niet zomaar een chartervlucht kan zijn, maar nu hebben we weer geen inzicht in welke vluchten zakelijk zijn en wat een vlucht is naar het Griekse vakantiehuis.

De heer **Pechtold** (D66):

U roept de premier daartoe op, maar de uitkomst van dit debat zal moeten zijn dat we daar bij de volgende begrotingsbehandeling weer inzicht in hebben. Dat is in ieder geval een van de punten waarop ik hier vandaag streef naar meer transparantie. Ik hoop dat hier waar te kunnen maken, hopelijk met uw steun.

De heer **Recourt** (PvdA):

De heer Pechtold heeft mij horen pleiten voor transparantie, voor meer openheid, waardoor we dit soort debatten kunnen voorkomen. Dat geldt ook voor de vluchten. Over het hoe wil ik eerst de premier horen in zijn beantwoording, maar duidelijkheid is ook een streven van mijn fractie.

De **voorzitter**:

Dank u wel. De heer Bosma ziet af van zijn spreekrecht. We gaan dus gelijk door naar de inbreng van de heer Pechtold.

□

De heer **Pechtold** (D66):

Voorzitter. De begroting van Algemene Zaken is traditioneel gezien weinig flamboyant. Er zit geen spanning in, en voorzitter, gelukkig maar. Het begrotingsdebat is vooral een goede gelegenheid om eens per jaar met de minister-president te spreken over specifiek zijn departement en zijn verantwoordelijkheden.

Dan valt op dat jaar op jaar bepaalde zaken terugkeren. Ten eerste de verantwoordelijkheid van de premier voor de kosten en transparantie van het koningshuis. Onze monarchie verandert steeds, van absoluut aandoende macht tot een bijna ceremonieel koningschap, en telkens past onze staatsvorm zich aan, aan de tijdgeest, aan de democratie, aan ons zelfbewustzijn. Ten tweede de koninklijke archieven. Aandacht daarvoor blijft nodig, ook na de motie-Kalsbeek uit 2005. We zijn er nog lang niet. Ten derde de rol van de minister-president in het aansturen van zijn collega's als primus inter pares, en in de communicatie tussen regering en parlement. Een moderne samenleving vereist meer openheid en meer verantwoording door zowel de Koning als het kabinet. Om pijnlijke kwetsbaarheden te voorkomen en om vertrouwen te behouden is modernisering hard nodig. In mijn bijdrage geef ik een voorzet daarvoor. Ik kijk nu al uit naar de reactie van de minister-president.

Ik begin met ons koningshuis en de kosten daarvan. Wanneer wij als land momenten van vreugde of verdriet beleven, passen grootse koninklijke gebaren. Bij een verlies, zoals bij de MH17 hoeven kosten nog moeite gespaard te worden. Bij vreugde, zoals de inhuldiging van de nieuwe Koning, mogen eveneens alle registers open. Andere koninklijke uitgaven zijn vooral privé of functioneel. Daarin is, wat mij betreft, een zekere ingetogenheid gepast. Het gaat tenslotte om publiek geld in een tijd van financiële zorgen. Toch blijven er steeds vragen. Klopt het bijvoorbeeld dat alle vlieggasten van koning, koningin en prinses Beatrix nu weer voor rekening van de Staat komen, ook de privévluchten? Zo ja, waarom? Was er in alle paleizen echt geen andere werkruimte voor de koning, zodat een tijdelijk gebouw van €400.000 nodig is in zijn eigen tuin? Hoe is het überhaupt mogelijk dat de koning niet in zijn eigen Noord-einde terecht kan, omdat daar overdag, zo lezen wij, te veel en 's avonds te weinig mensen aanwezig zijn?

Ik zou zeggen: wees koninklijk waar het moet, en ingetogen waar het kan. Een houding die volgens de minister-president ook in het regeerakkoord tot uitdrukking komt. Dreesiaans, zo omschreef hij het. In de regeringsverklaring sprak hij zelfs over "de Nederlandse traditie van soberheid". De Koning is deel van de regering en aan de minister-president de taak om de Koning te beschermen. Aan hem ook de taak om helder te communiceren. Waarom moet de Kamer altijd hemel en aarde bewegen bij verzoeken om openheid? Waarom uitgaven uitsmeren over vele begrotingen? Communiceer duidelijk! Geef geen halve antwoorden in de hoop dat er niet wordt doorgevraagd. En waarom wijkt het pachtbedrag van de grond voor het hek naast de Griekse villa zo sterk af van de Griekse marktwaarde van diezelfde grond?

Hoe kan de beveiliging van Huis ten Bosch zwaar onder de maat zijn, maar ons voormalig staatshoofd — zo lezen wij — toch goed beveiligd zijn geweest? Komt er vandaag op zijn minst helderheid over de uitsplitsing van de kosten

voor veiligheid, verbouwing en bijvoorbeeld de tuin van Huis ten Bosch? Waarom komt er, uit veiligheidsoverwegingen, geen antwoord op vragen over het hek rond de Griekse villa als dat hek straks vanuit de omgeving gewoon voor iedereen zichtbaar is? Waarom is er geen grond met de buurvrouw geruild? We hebben het hier immers over een kavel van 5.000 m². Dit alles maakt het koningshuis onnodig kwetsbaar. Je beschermt de koning juist door zo open en volledig mogelijk te zijn. Is de minister-president daartoe bereid, nu en in de toekomst?

Ook het gedoe rondom het Koninklijk Huisarchief maakt de koning kwetsbaar. Vorig jaar stond ik hier met een overzicht van alle vragen en verzoeken sinds 2009. Het is positief dat de minister-president daarin stappen zet. De eerste resultaten zijn er ook. Verklaringen van overbrengen naar het Rijksarchief zijn openbaar gemaakt. Toch blijven er vragen. Het jaar waarin toegang tot het archief standaardregel wordt, wordt verhoogd van 1898 naar 1934. Is dat tot of tot en met? In 1934 overleden namelijk prins Hendrik en prinses Emma en veel archiefstukken zijn dus in dat jaar overgegaan. Geldt er al een termijn voor het splitsen van nieuw binnengekomen stukken? Wat blijft in het Koninklijk Huisarchief en wat gaat naar het Nationaal Archief? Worden er straks lijsten van aanwinsten gepubliceerd? Kan de minister-president hierop toezeggingen doen? Wie hebben er toegang tot de archieven? Eén onderzoeker is naar mijn mening geen onderzoeker. Is er al zicht op een toetsbaar toegangsbeleid? Worden alle collecties waarvan toegang de standaard is digitaal beschikbaar gesteld?

Bij de inlichtingen- en veiligheidsdiensten speelt ook een archiefkwestie. Hun archieven moeten naar het Nationaal Archief, maar dat gebeurt niet, zelfs niet die van de al in 2002 opgeheven BVD. Oorzaak hiervan is een geschil over een paar stukken, de zogenaamde "nuldoossiers". Dat zijn dossiers waarin de identiteitsgegevens staan van agenten en informanten. De toezichthouder en de commissie-Dessens, die onderzoek deed naar de Wet op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten, riepen al: stuur op zijn minst het onbetwiste deel door, alles achterhouden is onrechtmatig. Waarom is dat niet opgevolgd? De minister van BZK werkt eraan maar tot nu toe zonder zichtbaar resultaat. Is de minister-president bereid om toe te zeggen dat dit volgend jaar geregeld is? Voor hem heeft het ook nog een voordeel. De ruimte die nu nodig is voor het 1,5 kilometer lange archief van de BVD komt dan vrij. Een win-winsituatie voor een premier die steeds tamboereert op een kleinere overheid.

Over het opsturen van stukken gesproken: brieven, rapporten en evaluaties komen regelmatig pas kort voor een overleg naar de Kamer of per late vrijdagmiddagpost. Ook de beantwoording van schriftelijke vragen duurt vaak lang. De termijn daarvoor is 21 dagen met een mogelijk uitstel van drie weken. Zelden word ik verrast met beantwoording binnen een paar dagen. Ik heb daarom eens een steekproef over een willekeurige periode laten doen door een stagiair. Hij heeft 50 sets schriftelijke vragen bekeken uit de periode 26 mei tot 3 juni 2014. Wat blijkt? Slechts 14 van de 50 zijn op tijd beantwoord. Geen enkele vraag is binnen een week beantwoord en gemiddeld duurde een antwoord 27 dagen. Dat is langer dan de drie weken en zeker langer dan de twee weken die de overheid straks krijgt voor informatieverzoeken uit de samenleving als ons wetsvoorstel open overheid wordt aangenomen. Waarom kunnen vragen van het parlement niet binnen één week beantwoord worden? Een

schrijnend voorbeeld zijn de vragen van 4 april van collega Van Raak over prins Bernhard en de BVD. Die zijn pas vorige week beantwoord in 72 woorden. Daar is een halfjaar op gebroed. Dat zijn dus twaalf woorden per maand. Waarom was dat nodig? Natuurlijk moet de Kamer ook zelf meer in de spiegel kijken. Te veel verzoeken worden last minute gedaan. Te vaak ligt de oorzaak echter op de ministeries. Wil de minister-president voor een cultuuromslag zorgen? Wil hij zich ervoor inzetten om rijksbreed een beter afgestemde informatievoorziening tot stand te brengen? Op dit punt staat van vorig jaar ook nog een toezegging open: de modernisering van de oekaze-Kok. Hoe staat het met de uitvoering daarvan?

Het Europees Parlement is dezer dagen druk bezig met het horen van de kandidaat-Eurocommissarissen. Wij vragen al jaren om het horen van kandidaat-bewindspersonen. Is een kandidaat geschikt? Heeft een kandidaat de bagage om minister te worden? Zijn er gekke dingen uit het verleden? De Europese Unie nota bene lijkt op dit punt democratischer dan wij. Wat vindt de minister-president? Is dit niet beter voor de controle door het parlement en de legitimiteit van de ploeg bewindspersonen?

Ik rond af. Open en helder communiceren, goed archiveren; het ligt allemaal binnen handbereik. Het enige wat nog ontbreekt is de politieke wil. Om die te kweken heb ik vandaag een kleine kiem geplant.

De heer **Van Raak** (SP):

De heer Pechtold zegt terecht dat bij deze begroting vaak elk jaar dezelfde problemen terugkomen. Een van die problemen is het lekken van de plannen voor Prinsjesdag. Heeft de heer Pechtold een idee waar al die lekken vandaan komen en wie dat allemaal zijn?

De heer **Pechtold** (D66):

Ik zou het niet weten.

De heer **Van Raak** (SP):

Als er in de Tweede Kamer wordt gelekt, dan doen wij onderzoek. De premier is niet bereid om onderzoek te doen naar zijn lekken vanuit de coalitiepartijen. Zou de heer Pechtold het op prijs stellen dat wij hier de regering, de coalitie, hetzelfde behandelen als de Tweede Kamer?

De heer **Pechtold** (D66):

Ik ben anderhalf jaar minister geweest in het kabinet-Balkenende II. Ik kan mij nog herinneren dat wij toen drie, vier of zelfs vijf rijksrechercheonderzoeken naar lekken hebben gehad. Het meest stuitend vond ik dat ik op vrijdagochtend in de krant las wat nog behandeld moest worden, de postume decoratie van Poolse strijders. Zelfs dat stond in de krant. Ik heb mij er enigszins bij neergelegd dat het nu eenmaal gebeurt, maar laat ik mij er niet te makkelijk van afmaken. Ik deel de frustratie dat je informatie aangereikt krijgt op een manier die niet echt past bij een transparant parlement. Vaak is dat bedoeld — dat weet de heer Van Raak ook — om de mooie punten alvast wat meer in het zonnetje te zetten. Dat kun je bij sommige bewindslieden ook wel begrijpen, maar ik keur het niet goed.

De heer **Slob** (ChristenUnie):

Voorzitter. 200 jaar Koninkrijk vieren wij ook het komende jaar: van de opstand tegen en verdrijving van de Fransen in 1813 tot en met de oprichting van een nieuw Koninkrijk met een nieuwe Grondwet in 1815. Er is sindsdien het nodige gebeurd, ook in de staatsinrichting, maar onze huidige constitutionele monarchie en de totstandkoming van een Grondwet die de grondrechten en vrijheden van Nederlanders waarborgt geven alle reden tot een mooie herdenking. Juist in deze tijd beseffen wij extra wat een voorrecht het is om in zo'n democratische rechtsstaat te leven, maar ook dat de vrijheden die wij hooghouden en die onze Grondwet hooghoudt niet altijd een automatisme zijn in de realiteit van alledag en dat vrede en veiligheid daarmee ook niet gegarandeerd zijn. Deze zomer kenden wij nationale rouw; er werd ook door anderen al aan gerefeerd. Het neerstorten van de MH17 schokte ons allen, maar het was goed om te zien dat de minister-president en ook de koning en onze koningin in de dagen die volgden er waren voor een natie in rouw.

De afgelopen maanden hebben wij opnieuw gezien dat conflicten elders in de wereld ook tot haat, angst en tweespalt in onze straten kunnen leiden. Ik wil de minister-president aanmoedigen om ook in het jaar dat voor ons ligt voorop te gaan in het hooghouden van de grote vrijheden die onze Grondwet geeft, om woorden te geven aan de waarden die wij samen delen en om Nederland mee te nemen in de strijd die nu wordt gevoerd. Dat vraagt om wijsheid en inzicht. U mag weten dat in veel kerken en door veel Nederlanders daarom ook voor de regering gebeden wordt.

Wie de begroting van het ministerie van Algemene Zaken leest, is snel klaar. Het is een beknopt verhaal over de eenheid van het kabinetsbeleid, de handel en de ontwikkelingen in de Europese Unie. Ik zou de minister-president echter willen vragen om ook de grotere, dieperliggende vragen tot zijn verantwoordelijkheid te blijven rekenen. Neem bijvoorbeeld de participatiemaatschappij. Nederland is geen businesscase, maar een samenleving. Wat doet de minister-president vanuit zijn verantwoordelijkheid om dat te bevorderen? Juist nu veel grote hervormingen uitvoeringen gaan krijgen, komt het erop aan en willen wij ook graag onze minister-president bij dit soort onderwerpen zien en horen.

Een van de onderdelen van de begroting is de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid, die vaak stevig doorwrochte rapporten uitbrengt. De reactie van het kabinet daarop is vaak echter laat en lauw. Is de minister-president bereid om hier meer werk van te maken?

Er is al veel gezegd over de begroting van de Koning en allerlei financiële zaken die de Koning betreffen die niet in deze begroting staan, maar op een andere manier met ons zijn gecommuniceerd. Ik moet zeggen dat het ook wel ontroerend is om te zien hoeveel fracties bezorgd zijn over het koningshuis en de kwetsbaarheid daarvan. Dat is toch ook wel mooi om te zien. Ik ga ervan uit dat de minister-president zich daar vanuit zijn verantwoordelijkheid van bewust is. Ik vraag hem om daar straks nog eens op in te gaan. Ik vraag hem nog twee dingen: zijn alle uitgaven die hij voorziet nu bekend en zijn deze uitgaven langs de ladder

van soberheid gelegd die voor alle rijksuitgaven geldt? Mijn fractie wordt op deze punten graag nader overtuigd.

De heer **Van Ojik** (GroenLinks):

Voorzitter. Ik wil in mijn bijdrage drie kwesties aansnijden die te maken hebben met de manier waarop de minister-president regie voert. Ten eerste vraag ik aandacht voor de regie van de minister-president bij staatsbezoeken, handelsmissies en dergelijke. Zo was er veel te doen over het biertje dat onze koning dronk met president Poetin van Rusland tijdens de Olympische Winterspelen in Sotsji. Daar waren toen al heel veel vragen over. Dergelijke vragen zijn nu prangender dan ooit. Wat hebben we daarvan geleerd? Volgend jaar staat er een handelsmissie naar China op de rol, onder leiding van de minister-president. Misschien zijn er nog wel meer kwetsbare bezoeken. We weten het niet precies. Kan de minister-president inzicht geven in de lijst van komende staatsbezoeken en handelsmissies en in de afwegingen wat betreft dergelijke bezoeken aan landen en staatshoofden die het met de mensenrechten niet zo nauw nemen?

Ten tweede is er de regie ten aanzien van het energieakkoord, of liever het ontbreken daarvan. Vandaag blijkt uit de Nationale Energieverkenning dat we de doelstellingen op het gebied van schone energie en energiebesparing niet halen, ook als we alles doen wat we tot nu toe hebben afgesproken. Er zijn voor verkeer en vervoer nog geen maatregelen, de fiscale regeling voor zonnepanelen is onvoldoende en de vergroening in het algemeen is onzeker. Voor wind op zee zijn vergunningen afgegeven, weer ingetrokken en vervangen door nieuwe die omstreden zijn, enzovoorts en zo verder. Wat gaat de minister-president hieraan doen? Gaat hij, waar zo veel verschillende bewindslieden betrokken zijn, regie nemen, zoals hij dat bijvoorbeeld ook deed bij het sociaal akkoord? We weten allemaal nog goed hoe de minister-president in Den Bosch een biertje dronk met de voorzitter van de FNV toen die er de brui aan wilde geven. Met "die" bedoel ik de voorzitter van de FNV. Dat is nu niet eens nodig: alle betrokken bewindslieden in het Catshuis, het hek op slot en pas weer naar buiten als er een actieplan schone energie ligt waarmee we de doelen die we onszelf hebben gesteld daadwerkelijk kunnen halen.

En dan ten derde, wat de regie betreft: het koningshuis. Ik kan er niet omheen. Het lijkt wel alsof we voortdurend voor nieuwe verrassingen komen te staan. Huis ten Bosch: goh, 35 jaar geen onderhoud gehad. Een verbouwing op Noordeinde: goh, vier keer duurder dan begroot. Een werkruimte voor de koning: goh, nergens een bureau voorhanden. Is het nu zo moeilijk om de uitgaven voor het koningshuis langjarig transparant en goed onderbouwd te plannen? Zou dat voor de koning ook niet veel beter zijn dan de huidige praktijk, waarin we steeds weer worden opgeschrikt door nieuwe cijfers?

Ik heb nog een laatste vraag: hoe komt de kostenverdeling tussen de Staat en de Koning eigenlijk tot stand? Neem die Griekse steiger. Dat doen we fiftyfifty, begrijp ik. Hoe gaat zo iets? Spreken de minister-president en de koning dat samen af tijdens hun wekelijkse overleg? Onderhandelen ze daarover: 60-40 zegt de een, 55-45 biedt de ander, laten we samsam doen en zo vinden ze elkaar. Gaat het zo of gaat het anders? Niet alleen bij de steiger, maar vooral ook

meer in het algemeen. Ik hoop dat de minister-president mij op dat punt wat wijzer kan maken.

De heer Van der Staaij (SGP):

Voorzitter. Eenheid in verscheidenheid. Dat is een mooi motto. Tijdens de slotconferentie van de viering van 200 jaar Koninkrijk komt dit motto ook weer terug, las ik in de stukken. Het is ook een mooi motto bij onze visie op Nederland in Europa. Nederland hoopt in 2016 opnieuw het voorzitterschap te gaan bekleden in de Europese Unie. Daarvoor worden al voorbereidingen getroffen, ook in het komende jaar. Ik zag daarover in de beleidsagenda al schitterende zinnen staan. De mooiste vond ik de volgende. "Nederland zet in op een sober en dienstbaar voorzitterschap dat maximale kosteneffectiviteit paart aan optimale dienstverlening." Nou, dat is nog eens een zin die staat!

Mijn fractie wil er bij het kabinet op aandringen om in Europees verband vooral deregulering hoog op de agenda te zetten. Er moet meer ruimte komen voor verscheidenheid door minder knellende Europese regels.

Eenheid in verscheidenheid zou ik ook graag een binnenlandse spits willen geven. Als geen ander is de premier verantwoordelijk voor de eenheid van het regeringsbeleid. Dat zogenaamde "homogeniteitsbeginsel" wordt altijd erg strak toegepast. Dat is te begrijpen, want het is voor de uitstraling goed als de regering met één mond spreekt. Maar gaan we hier niet al te angsthazig mee om? Die voorzet wil ik geven. Het is vanzelfsprekend dat bewindslieden elkaar niet voor de voeten lopen, laat staan dat ze elkaar tegenwerken, maar laten we niet van de weeromstuit naar de andere kant doorslaan. Concreet zou ik er wel voor willen pleiten om, zeker in de aanloop naar besluitvorming en dus als het beleid nog niet is vastgesteld, ministers niet de mond te snoeren, en wat meer ruimte, wat meer kleur op de wangen te gunnen. Aardig in dit verband is wat de man die het homogeniteitsbeginsel zo'n beetje heeft uitgevonden in Nederland hierover zei. Ik citeer Thorbecke. "Is het eentonigheid of is het harmonie bij verscheidenheid van toon? Ik geloof het laatste. Ik geloof dat homogeniteit in de zin van eentonigheid, niet gevorderd kan worden van ministers die denkende, zelfstandige mannen zijn." Dit zijn wijze woorden van bijna 200 jaar geleden.

Op gemeentelijk niveau gaat men nog veel verder. De Gemeentewet laat volop ruimte voor meerderheids- en minderheidsbesluiten door colleges van burgemeester en wethouders. Eenheid in verscheidenheid. De SGP is geen revolutionaire partij. Daarom moet mijn pleidooi niet worden gezien als een poging om het homogeniteitsbeginsel omver te werpen. Ik vind het echter wel goed als we daarover nadenken, los van actuele incidenten. Ik vraag de regering daarom, een overzicht te geven van de manier waarop hiermee wordt omgegaan in andere, vergelijkbare landen. Een slagje royaler zou goed kunnen.

De heer Pechtold (D66):

Geeft onze Grondwet, ik meen in artikel 43, niet al die ruimte op het punt van de eenheid van kabinetsbeleid? Ik werd door een premier nogal eens gewezen op dit artikel. Een kabinet beraadt, besluit en draagt vervolgens eenheid uit. Dat betekent dat de eenheid natuurlijk moet worden bewaakt zodra het besluit is genomen. In de weg ernaartoe

is er echter natuurlijk ruimte voor dat bewindslieden van mening verschillen. Zij moeten van mening kunnen verschillen met natuurlijk het uiteindelijke doel om het eens te worden en om die ruimte voor elkaar te houden.

De heer Van der Staaij (SGP):

Ik ben het met de heer Pechtold eens dat de Grondwet op dit punt die ruimte daadwerkelijk biedt. Het valt mij echter op dat er nog weleens een heel strikte interpretatie van de Grondwet wordt gevolgd, waarbij men ervan uitgaat dat het helemaal niet mogelijk zou zijn voor bewindslieden om van mening te verschillen. Ik noemde ook het voorbeeld van de gemeenten al. Bij gemeenten mogen er nota bene minderheidsstandpunten worden ingenomen door wethouders, terwijl er evengoed in de reglementen van gemeenten dingen staan over de eenheid van het beleid die voldoende tot uitdrukking moet komen. Zelfs dat zou volgens mij, met de Grondwet in de hand, op nationaal niveau ook kunnen. Die cultuur is er echter niet helemaal. Toen ik hiernaar keek, viel me op dat al in 2005 is gezegd: het kabinet is geen gevangenis. Dat is overigens juist door de heer Pechtold gezegd, en door de heer Thom de Graaf. Daarover zijn dus toen opmerkingen gemaakt die ik best verstandig vind, erop terugkijkend bij het bestuderen van dit homogeniteitsbeginsel.

De heer Pechtold (D66):

Ik ben natuurlijk uiterst blij dat tien jaar na dato ...

De heer Van der Staaij (SGP):

... het licht aangaat bij de SGP.

De heer Pechtold (D66):

Ik kan mij herinneren dat ik het toen nogal eens met de heer Van der Staaij of met zijn voorganger aan de stok had. Maar laten we ook op dit punt de eenheid zoeken. Ik vind dat er wel een verschil is. Op gemeentelijk niveau is de handtekening van de wethouder natuurlijk niets. Een besluit moet namelijk een besluit van het college zijn. Een bewindspersoon op rijksniveau kan echter brieven schrijven en besluiten nemen. Daarnaast heb je natuurlijk ook het kabinet, waar over wetten en andere zaken wordt besloten. Als D66 aan de ene kant van het politieke spectrum, progressief, en de SGP, met het staatkundig geweten, aan de andere kant, de minister-president samen oproepen — ik zie dat hij nu al zenuwachtig wordt — om daar in de eerste termijn op door te filosoferen, gaan wij goed naar het antwoord luisteren!

De heer Van der Staaij (SGP):

Zeker.

De heer Van Raak (SP):

Is de heer Van der Staaij het met mij eens dat een kabinet kleurrijker kan zijn als het meer een eenheid vormt en het een verhaal heeft? Is hij het met mij eens dat ministers meer ruimte hebben om een eigen kleur te hebben, en soms ook een eigen opvatting, als partijen in een kabinet een gezamenlijk verhaal hebben, iets waar ze samen trots op kunnen zijn?

De heer **Van der Staaij** (SGP):

Dat is waar. Als je het met elkaar over een verhaal helemaal eens bent, dan kan dat ook een enorm positieve uitstraling hebben. We leven wel in een land van coalitiekabinetten. Dat zie je ook terug in gemeenten. Dan vond ik het, ook in vorige periodes, wel verfrissend als er niet werd geprobeerd om altijd krampachtig de abstracte woorden te vinden waarmee iedereen het eens was, maar die eigenlijk vlees noch vis waren. Zeg dan liever helder waar de verschillen liggen en wind er geen doekjes om. Dat zou voor de politiek wel eens vertrouwenwekkender kunnen zijn dan het krampachtig prevelen van dezelfde zinnestjes.

De heer **Van Raak** (SP):

Ik ben het daar van harte mee eens. Van harte! Maar is niet juist nu een probleem dat ministers kleurloos zijn en op eieren moeten lopen en niks zeggende zinnestjes moeten delibereren, juist omdat het kabinet geen eigen verhaal en geen eigen kleur heeft?

De heer **Van der Staaij** (SGP):

Dat herken ik niet. Dat vind ik een iets te somber beeld. Het op eieren lopen herken ik wel. Zeker als er soms met compromissen standpunten worden ingenomen, die niet ondergraven moeten worden door ministers die alle kanten uitschieten. Dat zou een ondermijning betekenen. Ik maak ook wel eens kennis met Israëlische ministers die zeggen: het kabinet heeft dit besloten, maar ik vind dit onzin. En een ander heeft weer een andere mening. Dat is niet mijn ideaalbeeld. Daar mag je wel wat meer eenheid van de regering verwachten. Ik houd dus geen pleidooi om het allemaal maar los te laten, maar wel om soms net een tikje meer ruimte te zoeken en te vinden dan we nu hanteren.

Voorzitter. Zojuist nam ik het woord "royaal" in de mond. Dat brengt mij bij mijn laatste punt: de begroting van de Koning. Dat is een begroting die van alle begrotingen het meest onder een vergrootglas wordt gelegd, is mijn waarneming. Het is een compliment voor het inhoudelijk functioneren van het Koninklijk Huis dat de discussie zich zozeer beperkt tot die kostenkant. Het is wel zo dat hele en halve republikeinen het erg over de boeg van de kosten gooien, alsof een president en het circus daaromheen niets zouden kosten. Altijd die focus richten op de kostenkant, doet geen recht aan het feit dat er vele voordelen zijn, die al dan niet in geld zijn uit te drukken. Het woord "ingetogen" van de heer Pechtold vond ik een heel mooi woord. Een beetje een on-D66-woord, maar wel een heel mooi woord dat we ook in de parlementaire controle zouden kunnen waarnemen.

We moeten heel goed bekijken of die uitgaven verstandig en wijs zijn en of ze de soberheid vertonen die je mag verwachten. Aan de andere kant moet je dat ingetogen doen en niet gaan discussiëren over de vraag of die loden leidingen niet goedkoper vervangen kunnen worden of met elkaar de offertes gaan bespreken. Ja, paleizen zijn duurder dan doorzonwoningen. En ja, renovatiekosten van doorzonwoningen. Daar moeten we verder niet te kinderachtig over doen. Dat we het weinig hebben over uitkeringen, salarissen en vergoedingen voor leden van het Koninklijk Huis komt doordat we daar ooit, met algemene stemmen zo'n mooi financieel statuut voor hebben gemaakt. Zou dat nou ook niet kunnen voor het onderhoud van de paleizen? Daar is kennelijk geen

rustige, passende reservering voor. Zou dat ook geen punt zijn om in de evaluatie mee te nemen? Kun je dit soort discussies over incidentele renovaties vermijden, door daar een nette reserverings- en voorzieningenpot voor te creëren?

De heer **Bontes** (Groep Bontes/Van Klaveren):
Voorzitter. Mijn fractie is voor een ceremonieel koningschap. Wij zijn van mening dat de Koning geen deel zou moeten uitmaken van de regering, zoals de Grondwet nu stelt. Mijn fractie beseft dat de procedure voor grondwetsherziening erg zwaar is. Wij gaan daar nu niet op inzetten. Wel willen wij graag een voorstel doen over de inhoudelijke invulling van het koningschap.

Ons vorige staatshoofd profileerde zich met enige regelmaat, al dan niet samen met haar echtgenoot, op thema's als ontwikkelingshulp en de Europese Unie. Daarnaast liet zij niet van zich horen na de moord op Pim Fortuyn. En toen Theo van Gogh werd vermoord, nu bijna tien jaar geleden, bezocht zij zijn familie niet, maar wel een moskee. Naar de mening van mijn fractie zijn dat nog steeds, tot op de dag van vandaag, onbegrijpelijke keuzes van ons vorige staatshoofd. Wij zouden het waarderen als de huidige koning betere keuzes maakt. Wij zouden het ook toejuichen als ons huidige staatshoofd zich zou gaan profileren op een ander thema, te weten defensie. Wij zouden graag zien dat de koning zich zou opwerpen als beschermheer van onze krijgsmacht, vergelijkbaar met de rol die zijn grootvader vervulde. Zeker in een tijd waarin de wereld in brand staat en Nederland terecht militair bijdraagt aan vele conflicten, is dit van groot belang.

De koning draagt nu een uniform zonder rangonderscheidingstekens. Dit is als een kerstboom zonder ballen. Mijn fractie vindt het daarom belangrijk dat de koning zijn militaire status terugkrijgt. Ziet de minister-president mogelijkheden om de eretitel van reserve-admiraal of -generaal aan de koning te geven, zonder dat daarvoor een grondwetswijziging noodzakelijk is?

De **voorzitter**:

We combineren de schorsing die de premier nodig heeft om zich voor te bereiden op de antwoorden op de gestelde vragen, met de dinerpauze.

De vergadering wordt van 17.27 uur tot 18.18 uur geschorst.

Minister **Rutte**:

Voorzitter. Ik dank de Kamer voor de vele verstandige vragen en opmerkingen en zal een poging doen, daaraan in mijn beantwoording recht te doen. Dat wilde ik doen aan de hand van een uitsplitsing in vier thema's. Het eerste thema is de hele kwestie van de transparantie en de hoogte van een aantal bedragen uit de begroting van de Koning, het tweede thema gaat in op vragen die te maken hebben met het financieel statuut en een eventuele evaluatie van de begroting van de Koning en alles wat daaronder kan vallen, het derde thema is de rubriek "varia" die te maken heeft met de begroting van de Koning, waaronder de altijd interessante kwestie van de vliegeregeling en als vierde

thema noem ik de vragen die niet gingen over de Koning, maar die betrekking hebben op de begroting van Algemene Zaken zelf. Ongeveer drie kwart van de vragen ging over de begroting van de Koning en ongeveer een kwart ging over de begroting van Algemene Zaken.

Bij de opmerkingen en vragen over de begroting van de Koning valt op dat gevraagd wordt om transparantie en om scherpte waar het de hoogte van de bedragen betreft: koninklijke uitstraling waar het moet en spaarzaam waar het kan. Ik meen dat dat het geval is en ik wil met de Kamer delen hoe dat in mijn ogen geregeld is, te beginnen met de transparantie. We weten allemaal dat de commissie-Zalm in 2009 de begroting tegen het licht heeft gehouden, op grond waarvan de begroting van de Koning een andere opzet heeft gekregen met drie hoofdstukken, met in totaal ongeveer 40 miljoen euro aan uitgaven. Daar valt eigenlijk alles onder — dat is dé begroting die we vandaag bespreken — op een paar precies omschreven punten na. Wat er niet onder valt, is het onderhoud van de paleizen. Dat valt namelijk onder de begroting van het ministerie voor Wonen en Rijksdienst. Zoals bekend is voor het onderhoud voorzien in een bedrag van 14,7 miljoen. Wat er verder niet automatisch onder valt, zijn de buitenlandse staatsbezoeken. Daarvoor is op de begroting van Buitenlandse Zaken een bedrag voorzien van 2 miljoen euro. Die twee dingen vallen er dus niet onder, wat ook zo is afgesproken in 2009. Wat er ook nog buiten valt — mevrouw Thieme is er niet — zijn kwesties die te maken hebben met eventuele vergoedingen voor en subsidies aan de kroondomeinen. Maar verder valt alles onder de begroting van de Koning, die hier voorligt. Alle bedragen staan erin. Ik meen daarom dat goed is voorzien in transparantie. Er vallen ook allerlei doorbelaste uitgaven van andere begroting onder. Ik noem hoofdstuk III, de kosten van het Militair Huis, de kosten van het Kabinet van de Koning, de kosten van de communicatie van het Koninklijk Huis, dus de kosten die te maken hebben met de Rijksvoorlichtingsdienst, maar ook de uitkering zelf, het directe personeel, de kosten van de Dienst Koninklijk Huis en de vliegregel. Al die zaken staan daarin.

Bij de paleizen is, los van het onderhoud dat normaal gesproken al plaatsvindt à 14,7 miljoen, sprake van een aantal stevige, grote verbouwingen. Dat is inzichtelijk gemaakt in de begroting van de minister voor Wonen en Rijksdienst. Hij heeft voor het eerst heel grote individuele projecten tussen de 15 en de 250 miljoen zichtbaar gemaakt. In dat kader is in zijn begroting vermeld dat sprake is groot onderhoud aan en renovatie van Huis ten Bosch, ter grootte van 35 miljoen. Of het daarbij blijft, zeg ik tegen de heer Van Raak, kan ik niet met zekerheid zeggen. Het is een begroting, dus het kan minder worden of het kan meer worden. Maar dat bedrag staat in de begroting, een bedrag dat over een periode van drie jaar zal worden gebruikt. Daarnaast is sprake van verbouwingen van Noordeinde 66 en Paleis Noordeinde zelf van respectievelijk 3,7 miljoen en 8 miljoen euro. Juist om de transparantie op dit punt maximaal te maken, heb ik ervoor gekozen om bij de presentatie van de verschillende begrotingen dat nog eens apart te melden. Dat is ook gebeurd, inclusief het feit dat er een tijdelijke voorziening moet worden getroffen op de Eikenhorst. Dus al die zaken zijn op Prinsjesdag naar buiten gekomen, teneinde het onderdeel te kunnen laten zijn van deze begrotingsbehandeling. Mijn conclusie op dit punt zou dus zijn dat het bij de normale, reguliere uitgaven inclusief het onderzoek gaat zoals toen is afgesproken. We komen later te spreken over de evaluatie van de begroting. Ik meen dat dit allemaal in lijn is met de afspraken. Wat de

grote verbouwingen betreft hebben we op Prinsjesdag en in de stukken al laten zien hoe het allemaal in elkaar zit.

De heer **Van Raak** (SP):

Maar ik vind het wel heel veel geld. Ook na de toelichting van de minister-president vind ik het nog steeds heel veel geld. Je kunt op twee manieren begroten. Je kunt zeggen: dit geld is nodig en daar gaan we het voor doen. Of is het zoals de minister-president nu zegt: Huis ten Bosch is begroot op 35 miljoen, maar het kan ook veel meer worden?

Minister **Rutte**:

Nou, niet veel meer. Ik heb nog geen toelichting gegeven op de hoogte van de bedragen; daar kom ik zo op. Ik heb gezegd: in eerste termijn van de Kamer zijn twee opmerkingen gemaakt over de grote onderwerpen. Het eerste onderwerp is: transparantie. Daarop heb ik gereageerd, en ik kom nu toe aan een toelichting op de bedragen. Nu de heer Van Raak Huis ten Bosch aanbrengt, kan ik melden dat dit in lijn is met hetgeen bij dit type zeventiende-eeuwse gebouwen gebruikelijk is. We zitten net onder de €4.000 aan verbouwingkosten per m². Daarbij speelt mee dat de technische installaties inmiddels meer dan 30 jaar oud zijn en bijna aan het eind van hun technische levensduur zijn aangekomen. Er is groot onderhoud nodig aan de gevels, daken, het binnenwerk en beide vleugels. Dat zou overigens ook moeten gebeuren als er geen troonswisseling had plaatsgevonden. Overigens, in het artikel van vanochtend van de heer Pechtold staat een totaalbedrag van 127 miljoen euro genoemd. Dat klopt niet. Dan heeft hij de verbouwing van het Koninklijk Paleis in Amsterdam meegerekend, maar die heeft al in 2005 plaatsgehad. Dat bedrag is dus gelukkig aanzienlijk lager maar nog steeds aanzienlijk. In Paleis Noordeinde is renovatie nodig van de vleugel met de keuken, het bedrijfsrestaurant et cetera; het is een groot-scheepse verbouwing van de facilitaire en de restauratieve ruimten. Wat de 3,7 miljoen voor de verbouwing van Noordeinde 66 betreft, het volgende. Een paar keer is gezegd dat dit huis ooit is gekocht voor 750.000 gulden en later is verkocht voor 3,2 miljoen euro. Dat is overigens wel op basis van taxatierapporten gedaan. Wat daarbij niet wordt gemeld, is dat in 1995 Noordeinde 66 is verbouwd op rekening van toen de Prins van Oranje, voor 5,25 miljoen gulden. Dat moeten we er dan natuurlijk wel bij optellen. Bij aankoop in 1994-'95 en bij de verkoop in 2007 was er sprake van normale marktprijzen. Je kunt dus niet zomaar zeggen dat er een verbetering was van 750.000 gulden naar 3,2 miljoen euro. Daar zat dus een verbouwing tussen van 5,25 miljoen euro op kosten van de Prins van Oranje.

Waarom die verbouwing van Noordeinde 66? Dat heeft te maken met allerlei kwesties. Het is integraal onderdeel geworden van het paleiscomplex. Het moest worden aangepast aan de eisen die gesteld worden aan een kantoorruimte versus een gebouw dat veelmeer een woonfunctie heeft. Er moesten liften en allerlei andere zaken worden aangebracht. Dat brengt uiteindelijk die kosten met zich mee. Ik ben van mening dat het weliswaar een fors bedrag is, maar dat het binnen de redelijkheidsmarges valt als je beziet wat normaal gesproken voor grootscheepse verbouwingen van dit type panden wordt uitgegeven. Kijk maar naar de prijs per m² bij zeventiende-eeuwse objecten en vergelijk het eens met de grote verbouwing van het Koninklijk Paleis in Amsterdam in 2005 voor de genoemde 85 miljoen euro.

De heer **Van Raak** (SP):

Ik dank de minister-president voor de toelichting, maar ik schrok er een beetje van dat hij zei dat deze bedragen maar een begroting zijn en het dus nog veel meer kan worden. Dat vind ik niet acceptabel. Kunnen we hier gewoon afspreken dat dit het is. Er is een begroting gemaakt; dan is het ook de verantwoordelijkheid van de premier om het voor dat geld te doen en moet het niet zo zijn dat de premier over een halfjaar terugkomt en zegt: nou, het is toch veel meer geworden dan we hadden gedacht. Kunnen we hier gewoon met elkaar afspreken dat dit niet de minimumbedragen maar de maximumbedragen zijn?

Minister **Rutte**:

Het is een begroting. Ik zei niet "veel" meer. Het kan ook "veel" minder. Het kan meer zijn of het kan minder zijn. Ik heb niet "veel" gezegd. Dat is een bijvoeglijk naamwoord, of een bijwoord. Ik weet het eigenlijk niet. Het is in ieder geval een woord. Het woord "veel" heb ik dus niet gebruikt. Ik heb gezegd: het is een begroting, dus het kan altijd meer of minder zijn. Wij gaan ervan uit dat het voor die 35 miljoen zou moeten kunnen.

De heer **Pechtold** (D66):

Ik wil even iets rechtzetten. Ik ben blij dat de minister-president vanochtend mijn artikel heeft gelezen, maar daarin staat nergens een bedrag van 127 miljoen.

Minister **Rutte**:

O, ik meende dat gezien te hebben. Of ik dacht dat u dat in een interview op de radio had gezegd. Dan heb ik ...

De heer **Pechtold** (D66):

Dat wilde ik apart nog even rechtzetten.

Minister **Rutte**:

Dan is dat bij dezen rechtgezet.

De heer **Pechtold** (D66):

Dan kom ik nu nog even op die kosten voor Noordeinde, met name voor Noordeinde 66. De renovatie was eerst begroot op €900.000, maar nu op 3,7 miljoen. Het probleem daarbij is voor mij het volgende. Nu wordt ten aanzien van Huis ten Bosch gezegd: dit is de begroting voor de renovatie en daar staat 35 miljoen voor. We hebben de vraag gesteld over de onderbouwing van dat bedrag: waar gaat die 35 miljoen in zitten? Ik maak me er een beetje zorgen over dat het kabinet niet eens bereid is om het voor ons uit te splitsen, al is het maar naar posten als veiligheid, renovatie en de tuin.

Minister **Rutte**:

Die negen ton was geen begrotingsbedrag voor Noordeinde 66. Dat bedrag is te vinden in de verantwoordingsstukken over 2013. Daarin staat die negen ton. De verbouwing van Noordeinde 66 strekt zich uit over 2013 en 2014. In 2013 is er negen ton aan uitgegeven. We verwachten dat er in 2014 2,8 miljoen aan wordt uitgegeven. Samen is dat 3,7 miljoen. Het was dus niet de begroting. In de verantwoordingsstuk-

ken over 2014, die we volgend jaar op "woensdag gehakt-dag" zullen behandelen, is dat bedrag van 2,8 miljoen of een bedrag daaromtrent terug te vinden. Het is afhankelijk van de uiteindelijke precieze kosten, maar we verwachten dat het zo'n 2,8 miljoen zal zijn. Opgeteld is het die 3,7 miljoen.

Wat betreft Huis ten Bosch kan ik, zoals bekend, geen inzage geven in de hoogte van de beveiligingskosten, omdat dat te veel inzage zou geven in het type beveiliging. Naar aanleiding van de berichten over de tuin zeg ik het volgende. Het enige wat er tot nu ten aanzien van de tuin is gebeurd, is dat is gevraagd om te bekijken wat daarmee kan worden gedaan. Daar zijn geen bedragen voor ingeboekt. De verwachting is dat het zich op dit moment zal beperken tot het maken van een ontwerp en dat het grotendeels zal worden uitgevoerd door het eigen personeel. Het bedrag van 4 miljoen dat naar ik meen in het weekblad Privé verscheen, kan ik dus niet plaatsen.

De heer **Pechtold** (D66):

Ook dat bedrag heb ik niet genoemd.

Minister **Rutte**:

Nee, nee, dat zeg ik ook niet. Het weekblad Privé noemde dat bedrag.

De heer **Pechtold** (D66):

Ik ga nog even terug naar Noordeinde 66. Dat is niet in gebruik voor de koning maar voor de koningin-moeder, prinses Beatrix. De Nederlandse Staat geeft daaraan 7 miljoen euro uit, voor aankoop en renovatie. Dat is dan voor een appartement op een halfuur à drie kwartier rijden van Drakensteyn. Vindt de minister zo'n post nu ... Ik vind het vervelend dat we dit nu hier moeten behandelen, maar 7 miljoen voor een pied-à-terre van prinses Beatrix ...

Minister **Rutte**:

Die logica klopt niet, moet ik zeggen. Op advies van uiteindelijk de NCTV is in 2007 ervoor gekozen om het pand Noordeinde 66 te kopen, zodat het een integraal onderdeel van de huisnummers is, zodat er geen plot uit de huisnummers zou vallen. Daarom is het in 2007 aangekocht. De verbouwing vindt plaats om het een integraal onderdeel van het paleiscomplex te doen zijn. Daarmee heeft het ook een kantoorfunctie. Voor een kantoorfunctie gelden hogere arbo-eisen dan voor een woonfunctie. Er moest ook een lift worden ingebouwd, er moesten muren worden doorgebroken en weet ik veel wat nog meer. Het precieze gebruik heeft daarbij geen bijzondere betekenis. Ik kan zelfs geen mededelingen doen over welk deel van het pand — het is nu immers één pand: Paleis Noordeinde, inclusief nummer 66 — door prinses Beatrix eventueel wel of niet wordt gebruikt. Dat is ook niet de logica om dit te doen. De logica om dit te doen, is: ervoor zorgen dat dat pand integraal deel uitmaakt van het paleis.

De heer **Pechtold** (D66):

We komen dadelijk bij het andere, want er zijn nu nog een paar paleizen die door elkaar heen lopen. Ik ga even terug naar Huis ten Bosch. Dat wordt nu voor 35 miljoen gerenove-

veerd. Het verbaast me dat zoiets pas duidelijk wordt nadat je als Kamerlid doorvraagt, doorvraagt en doorvraagt.

Minister Rutte:

Het staat in de begroting van Wonen en Rijksdienst.

De heer Pechtold (D66):

Ja, maar we krijgen nog steeds niet te horen wat de renovatiekosten ten opzichte van de veiligheidskosten zijn, met alle begrip voor die veiligheidskosten. Iets anders verbaast mij ook. In de beantwoording wordt eerst gezegd: toen koningin Beatrix er woonde, was het eigenlijk nog wel veilig. Vervolgens wordt nu, om de 35 miljoen te onderbouwen, gezegd: ja, maar het is hard nodig om de beveiliging op orde te brengen. Op mijn vragen of het paleis toen in orde was, werd gezegd: ja hoor. Maar nu krijg ik te horen: nee, er is houtrot en asbest! Kortom, het lijkt wel of de argumentatie zijn weg zoekt waar het bedrag gemotiveerd moet worden.

Minister Rutte:

Nee, dat is oprecht niet het geval. Paleis Huis ten Bosch heeft allerlei technische installaties, waaronder de beveiliging, die inmiddels 30 jaar oud zijn. Op zichzelf functioneren die nog wel, maar die zijn wel aan het eind van hun levensduur. Zou koningin Beatrix daar nog jaren hebben gewoond, dan was er waarschijnlijk ook wel een moment gekomen van grootschalig onderhoud. Nu valt dat samen met het feit dat de installaties aan het eind van hun levensduur zijn en het pand leegstaat. Dan kun je ook makkelijker verbouwen en dat groot onderhoud doen. De beveiligingsinstallatie die erin zit, is ook aan het eind van haar levensduur. Die heeft gefunctioneerd, maar voldoet niet meer aan de hoge eisen van deze tijd, vandaar dat die wordt vervangen. Dat geldt ook voor allerlei andere technische installaties. Ik kan de Kamer zeggen dat het overgrote deel van die 35 miljoen euro daaraan wordt besteed. Een klein deel wordt besteed aan het verder opknappen van het appartement, het woongedeelte van de familie.

De heer Pechtold (D66):

Om het punt Huis ten Bosch wat mij betreft af te ronden, wil ik dan toch die opsplitsing zien. Ik vind 35 miljoen een stevig bedrag. De minister-president zegt nu dat het grootste deel naar de beveiliging gaat. Dat is meer dan de helft, dus 17,5 miljoen gaat naar de beveiliging. Hoe ...

Minister Rutte:

Nee, dat zei ik niet. Ik had het over technische installaties. Ik heb genoemd de gevels, de daken, het binnenwerk in de beide vleugels, het verwijderen van asbest en het aanpassen van allerlei zaken van de infrastructuur aan de tand des tijds. Dat zijn de zaken die moeten gebeuren. Het beeld dat wij de koning een appartement aan de hand doen ter waarde van 35 miljoen euro, klopt dus niet. Het grootste deel gaat naar die andere zaken. Die hadden ook moeten gebeuren als er geen sprake was geweest van bewoning door de nieuwe koning, maar het paleis leeg had gestaan. Als het niet meer opnieuw in gebruik was genomen, hadden wij dit ook moeten doen, omdat er anders grote schade zou ontstaan door het achterstallig onderhoud.

De heer Van Ojik (GroenLinks):

Volgens mij zijn het twee verschillende dingen. Je kunt het lang hebben over de hoogte van de kosten. Dat heb ik ook. Als ik mijn keuken laat verbouwen, weet ik ook nooit precies wat het wordt. Dat zal met zo'n paleis niet anders zijn. Maar waar het aan schort, is aan de voorspelbaarheid van de kosten. Misschien kan de minister-president daar eens op ingaan. Want hoe kan het dat je kennelijk min of meer van het ene moment op het andere tot de conclusie komt dat er in Huis ten Bosch 35 jaar lang sprake is geweest van achterstallig onderhoud? De term "achterstallig onderhoud" heb ik de minister-president zonet nog horen noemen. Hoe kan het dat je drie werkpaalzen hebt en dan zegt: goh, er is eigenlijk nergens een goede werkkamer voor de koning, dus we moeten een container neerzetten van €400.000. Hoe kan het dat je een verbouwing plant van €750.000 die meer dan 3 miljoen gaat kosten? Ik denk dat het, los van de hoogte van de kosten, schort aan de voorspelbaarheid ervan.

Minister Rutte:

Nu haalt de heer Van Ojik echt van alles door elkaar. Ik zal met het laatste beginnen, want het was zo veel dat ik echt even mijn best moet doen. Ik moet eigenlijk meeschrijven. €750.000 versus 3 miljoen herken ik niet. Ik heb dat net met de heer Pechtold besproken. Misschien refereert de heer Van Ojik daaraan. Er is hier en daar gesuggereerd dat Noordeinde 66 voor negen ton verbouwd zou worden. Dat is dan verkeerd gelezen door de mensen, want dat betreft het bedrag van negen ton dat in de verantwoordingsstukken over 2013 staat. Het is een verbouwing die over twee jaar is uitgesmeerd. Daarnaast is er een deel voorzien in 2014 ter grootte van de resterende 2,8 miljoen. Dat telt op tot de 3,7 miljoen euro.

Dan de containertjes in Wassenaar. De reden daarvoor is dat Huis ten Bosch een paleis is waarin wonen en werken gecombineerd worden. Ik had bijvoorbeeld in de vorige periode mijn gesprekken met toen nog koningin Beatrix op Paleis Huis ten Bosch. Daar werden allerlei andere staatszaken gecombineerd met privé-zaken. Dat is ook praktisch, omdat allerlei personeel dat uit het eerste hoofdstuk van de Koning betaald wordt, dus de directe ondersteuning van de familie, grotendeels resideert in het privéwoonverblijf. Dat is op dit moment de Horsten. Nu Huis ten Bosch de komende tijd nog in verbouwing is, is dat niet beschikbaar voor de koning, de koningin en hun familie, en ligt het voor de hand om de combinatie van wonen en werken op de Eikenhorst te laten plaatsvinden. Die twee containertjes worden daar geplaatst zodat dit tijdens de verbouwing van Huis ten Bosch mogelijk is. Paleis Noordeinde moet ook worden gezien als het kantoor van de Dienst Koninklijk Huis, waarvan ook de koning regelmatig gebruikmaakt en waar hij een kantoor heeft. Het functioneren van de koning vereist dat hij privé en werk snel in elkaar kan laten overlopen. Dat kan op Huis ten Bosch. Dat kan niet op de Eikenhorst, vandaar die containertjes zolang Huis ten Bosch nog niet af is.

Waarom is die verbouwing nodig? Omdat na 30 jaar dit soort installaties aan het eind van hun leven zijn. Als Beatrix, onze vorige koningin, nog jaren zou hebben doorgeregeerd — we wensen haar een goede gezondheid toe en wellicht had het gekund als ze ervoor had gekozen om door te gaan — dan was er ongetwijfeld ook een moment gekomen waarop je had moeten zeggen: Majesteit, u zult er even uit

moeten, hoe vervelend ook, want de installaties in Huis ten Bosch zijn echt toe aan vervanging. Nu valt het samen. Het is praktisch om het nu te doen, want zij is verhuisd en het pand staat leeg.

De heer Van Ojik (GroenLinks):

De minister-president zegt dat het allemaal verschillende dingen zijn met een verschillend verhaal. Dat wil ik best geloven en ik luister ook goed naar zijn verhaal, maar ze hebben ook iets met elkaar gemeen. Als we over de begroting van de Koning spreken en als deze dingen in de aanloop naar de begrotingsbehandeling naar buiten komen, dan is iedereen eigenlijk verbaasd. Goh, kost het verbouwen van een paleis zo veel? Goh, is zo'n container echt nodig? Goh, is die verbouwing op Noordeinde zoveel duurder geworden dan gepland? Dan kan de minister-president wel zeggen dat het allemaal verschillende voorbeelden zijn, maar ze hebben een ding met elkaar gemeen. Ze leiden allemaal tot commotie en tot heel veel vragen, en uiteindelijk leiden ze allemaal tot aantasting van het draagvlak voor de begroting van de Koning.

Minister Rutte:

Dit begrijp ik werkelijk niet. Huis ten Bosch is toe aan groot onderhoud. Dat staat keurig in de begroting voor Wonen en Rijksdienst. Omdat Huis ten Bosch toe is aan groot onderhoud is het noodzakelijk — dat hebben we op Prinsjesdag gemeld — om te zorgen voor een tijdelijke voorziening op de Eikenhorst, het privéwoningverblijf van de koning. Ik zou niet weten hoe we het transparanter zouden kunnen doen. Ik begrijp dit punt dus niet.

De voorzitter:

De heer Pechtold kreeg ook een derde keer de gelegenheid om een vraag te stellen, dus die mogelijkheid geef ik u ook.

De heer Van Ojik (GroenLinks):

Laat ik de minister-president dan concreet vragen of hij het met mij eens is dat de commotie die over dit soort zaken ontstaat misschien niet nodig is als je daarover vanaf het begin veel helderder zou communiceren. Ik wijs op het feit dat het in verschillende begrotingen staat. Je zou ook elk jaar 1,5 of 2 miljoen voor onderhoud in de begroting kunnen opnemen. Er zijn allerlei manieren om de commotie die nu plotseling ontstaat en de vragen die opkomen, voor te zijn. De minister-president herkent dat kennelijk niet.

Minister Rutte:

Ik snap het werkelijk niet. Ik begrijp best dat mensen 35 miljoen een groot bedrag vinden; dat snap ik. Ik vind het ook een groot bedrag. Als ik zie uit welke tijd dat pand komt en wat de gemiddelde vierkantemeterprijs is van vergelijkbare panden, dan vind ik het een groot bedrag. Kijk bijvoorbeeld naar het Jachtslot Sint-Hubertus. Dat stamt weliswaar uit het begin van de twintigste eeuw, maar is ook voor ongeveer deze vierkantemeterprijs verbouwd. Het is een kwetsbaar pand, ontworpen door Berlage, dus qua karakter duur om te verbouwen. Huis ten Bosch is dan weer duur omdat het grotendeels uit de zeventiende eeuw stamt. Maar dat bedrag, ook al is het groot, moet wel een keer genoemd worden. Dat hebben we gedaan toen we het wisten. Het

staat keurig in de begroting voor Wonen en Rijksdienst. We hebben op Prinsjesdag gemeld dat er daarnaast ook sprake is van 8 miljoen en 3,7 miljoen voor Noordeinde, en dat er containertjes moeten worden geplaatst op De Eikenhorst. Transparanter kan ik het niet maken. We komen later nog te spreken over de evaluatie van de begroting van de Koning. Wellicht komen we de komende maanden met elkaar op gedachten over een manier waarop het nog transparanter kan. Ik meen echter oprecht dat je die 35 miljoen een keer moet noemen. Die hebben we genoemd op het moment dat we het wisten: direct in de begroting voor 2014.

Over de verbouwing van Noordeinde 66 staat in de verantwoordingsstukken over 2013 keurig welk bedrag daaraan in 2013 is uitgegeven. Er staat niet bij dat dit de begroting is voor de verbouwing van Noordeinde 66.

De heer Bontes (Groep Bontes/Van Klaveren):

Met de verbouwing van de woonwerkpaleizen is een bedrag gemoed van een kleine 50 miljoen euro. Dat is veel belastinggeld. Is de minister-president het met mij eens dat, gelet op het vermogen van de koning, het goed zou zijn als hij daar voor een deel zelf aan meebetaalt?

Minister Rutte:

Deze gebouwen worden de koning ter beschikking gesteld. Het zijn geen panden die in het bezit zijn van de koning. Wij stellen het met z'n allen op prijs — de heer Pechtold refereerde daar ook aan — dat het koningschap uitstraling heeft. Daar hoort dus een paleis bij. Als hij het allemaal zelf zou moeten betalen, zou hij op De Eikenhorst blijven wonen, denk ik. Ik heb overigens geen idee hoeveel geld ze hebben. Dat interesseert me ook verder niet. Ik zou het wel raar vinden om dan te zeggen: u krijgt een uitkering, een behoorlijk bedrag, maar daarnaast vragen we u om uit uw privévermogen — we weten niet hoeveel dat is, maar mocht dat er eventueel zijn — de verbouwing te betalen van de paleizen die niet van u zijn, maar die aan u ter beschikking worden gesteld. Dat zou ik gek vinden.

De heer Bontes (Groep Bontes/Van Klaveren):

Villa Eikenhorst is eigendom van de koning en daar wordt ook een optrekje ter waarde van vier ton geplaatst. Wat dat betreft, gaat het verhaal van de minister-president niet op. De koning heeft ook zelf meebetaald aan de steiger bij zijn Griekse vakantiehuis. Is het, gelet op die feiten, toch niet een idee om de koning zelf mee te laten betalen?

Minister Rutte:

Nee, ook deze vergelijking gaat niet op. De containertjes worden weer weggehaald. Het gaat niet om een blijvende verfraaiing van de Eikenhorst. Een fraai gezicht is het eerlijk gezegd ook niet. Los van de vraag of je containertjes mooi vindt of niet, denk ik dat je het ook niet veel soberder kunt krijgen. Het zijn namelijk gewoon containertjes. Die worden ook weer weggehaald en zullen niet bijdragen aan een hogere verkoopprijs van de Eikenhorst op enig moment.

Over het vakantiehuis in Griekenland heeft de heer Bontes gelijk. De steiger wordt daar mede om veiligheidsredenen aangelegd, maar die wordt ook privé gebruikt. Er is overi-

gens geen sprake van een botenhuis, zoals ik een van de Kamerleden vanmorgen op de radio hoorde zeggen. De koning betaalt mee aan de steiger. De verhouding daarbij is fiftyfifty. Hij betaalt 100% van de verfraaiingen. Als het steigertje moet worden afgebroken, betaalt hij ook weer de helft van de kosten daarvoor. Hij betaalt 100% van de onderhoudskosten. Dat is allemaal onderdeel van de overeenkomst. Ik kom daar straks misschien nog apart over te spreken. In het geval van het huis in Griekenland — het gaat om een privéwoning — zijn privé en beveiliging natuurlijk door elkaar gaan lopen. Dat is onvermijdelijk bij een privéwoning. Dat gebeurt vaker. In dit geval gaat het natuurlijk om een privéwoning waarin de koning, voor een langere tijd, zijn vakanties denkt door te gaan brengen. Daarom was het logisch om daar afspraken over te maken. Vanuit de koning beschouwd vind ik die heel fair. Vanuit de Staat beschouwd vind ik die heel redelijk. Daar zijn dus goede afspraken over gemaakt.

De heer Recourt (PvdA):

Het kabinet heeft inderdaad een flink aantal bedragen genoemd. We zijn echter ook zaken te weten gekomen dankzij een kritische pers. Daarnaast zijn we zaken te weten gekomen omdat wij vanuit de Kamer vragen hebben gesteld. Sommige informatie hebben we nog steeds niet. We weten bijvoorbeeld nog steeds niet wat de steiger heeft gekost zonder beveiligingskosten. Als ik dit alles overzie en ook zie hoe dit is uitgemond in een hoop commotie in de pers in de aanloop naar dit debat, vraag ik de minister-president: kan het kabinet dit in de toekomst niet voorkomen door proactiever te zijn en uit eigen beweging informatie met de Kamer te delen?

Minister Rutte:

De kern van mijn betoog is dat ik meen dat wij dat doen. Als de Kamer vindt dat dit niet zo is, want misschien heb ik wel iets over het hoofd gezien, dan ben ik de eerste om dat toe te geven. Het bedrag van 35 miljoen komt van Wonen en Rijksdienst. De 35 miljoen, de 8 miljoen, de 3,7 miljoen zijn op Prinsjesdag gemeld. De afspraken over het huis in Griekenland zijn allemaal met de Kamer gedeeld. Voor zover het de gebruiksovereenkomst betreft, waarom geven we dan geen duidelijkheid over de kosten van de steiger? Omdat we daarmee inzage zouden geven in het type beveiliging van de steiger. Dit zou dus niet bijdragen aan de beveiliging. Er is wel duidelijkheid gegeven over de kosten van de grond waar het hek op is geplaatst. Het is overigens niet zo dat de koning geen hek op zijn eigen terrein wilde, maar de afstand tussen huis en hek moet zodanig zijn dat het hek niet meer op het eigen terrein kon worden geplaatst. Waarom hebben we wel de kosten van de grond gemeld? Omdat daarmee geen inzage wordt gegeven in de beveiliging. De kosten van het hek meld ik niet, omdat daarmee weer inzage zou worden gegeven in de beveiliging. Zo maak ik iedere keer een afweging. Ik moet immers twee dingen, twee doelpalen, bewaken. Ten eerste is dat de privacy van de koning. Die komt door al deze zaken verder niet in het geding, maar die zou op enig moment in het geding kunnen komen. Dat speelt in dit debat echter nog niet. Ten tweede is dat het feit dat ik geen inzage geef in de beveiliging. Verder probeer ik, probeert mijn departement en proberen de andere departementen om maximaal transparant te zijn. Ik meen oprecht dat wij dat deze keer ook geweest zijn.

Tot slot vraag ik ook om begrip, want alles rondom de Oranjes is altijd groot nieuws. Dat is onvermijdelijk. Iedereen is natuurlijk zeer geïnteresseerd in onze koning. Soms gaat men heel ver. Ik bedoel daarmee niet de heer Recourt, maar in de media is dat onvermijdelijk. Daardoor spelen dingen al heel gauw op. Als ik dit vervolgens terugbreng naar wat ik de Kamer wel of niet gemeld heb, zie ik geen gaten in die transparantie. Als de heer Recourt die gaten wel ziet, moet hij dat laten weten. Want dan ga ik dit aanpassen.

De heer Recourt (PvdA):

Dan ga ik daar toch een poging toe doen. De informatie is namelijk in brokjes gekomen. Die kwam niet in één keer, zo van: hupsakee, hier hebt u het. De informatie kwam via de pers, via de Kamer zelf of in antwoord op schriftelijke vragen bij deze begroting. Iedere keer kwam er een brokje bij. Waarom krijgen wij niet in één keer alles?

Minister Rutte:

Dat hebben we gedaan op Prinsjesdag. Toen heeft de Kamer alle informatie gekregen. Toen heeft zij de bedragen van 35 miljoen, 8 miljoen en 3,7 miljoen gehoord. Het is niet mooier dan dat.

De heer Recourt (PvdA):

Die bedragen hebben wij gekregen. Daarover bestaat uiteraard geen discussie. Maar achter die bedragen zit een verhaal en dat verhaal komt in brokjes.

Minister Rutte:

Het staat allemaal in het bericht dat wij gestuurd hebben op Prinsjesdag. Daar staat de hele uitleg over Paleis Noordeinde, over Noordeinde 66 en over Huis ten Bosch. Nogmaals, ik wil niets liever dan dat wij allebei gelukkig zijn met de informatie. Ik kom dadelijk nog even apart te spreken over de evaluatie van de begroting. Ik denk dat wij die aspecten daar ook bij moeten betrekken. Ik probeer mij te verdedigen, omdat ik er oprecht van overtuigd ben dat wij alle informatie hebben gedeeld die wij moesten delen, gegeven de wijze waarop de begroting in elkaar zit en de afspraken die wij daarover gemaakt hebben. Als daar onvrede over is, vraag ik mij af of ik binnen die afspraken fouten heb gemaakt. Ik meen oprecht van niet. Als de heer Recourt mij daar echter op betrapt, ben ik de eerste om dat toe te geven. Wij moeten er volgend jaar nog iets fundamenteel op ingaan. De heer Recourt sprak zelf ook over de evaluatie en wat je daarbij moet betrekken. Daar kom ik zo meteen op. Dat is ook een gelegenheid om toekomstige irritaties te voorkomen.

Mevrouw Van Toorenburg (CDA):

Wij willen geen minister-president die zich staat te verdedigen. Wij willen een minister-president die de koning verdedigt, als hij hoort dat overal stemmen opgaan in de trant van: moet dat nou zo, moet die steiger nou zo, moet dat hek daar nu staan en is het nu echt nodig dat de verbouwingen op die manier plaatsvinden? Voorgaande sprekers hebben al aangegeven dat wij overal hebben moeten zoeken naar antwoorden. Dat ziet deze sensitieve minister-president toch ook? Waarom laat hij dat dan doorsukkelen? Waarom

laat hij het nou gebeuren dat we hier ruim een halfuur staan te praten? Hij doet het genereus en zo kennen we hem ook. Waarom hij stuurt hij dan niet van tevoren een nette brief, waarin hij dat mooi onder elkaar zet? Ik hoor de minister-president een paar keer zeggen, toch een beetje als de vermoorde onschuld, dat hij het allemaal heeft gezegd. Kunnen we dan de afspraak maken dat we volgend jaar als er dingen zijn, die voor de begroting klip-en-klaar onder elkaar krijgen? Dat circus moeten we straks niet opnieuw 40 minuten hebben.

Minister Rutte:

Ik heb alles gedeeld met de Kamer wat ik kon delen. Het spijt mij werkelijk. Dan moet mevrouw Van Toorenburg laten zien waar dat niet gebeurd is.

Mevrouw Van Toorenburg (CDA):

We praten tegen een muur en daar zal ook wel de beveiliging niet van bekend zijn. We zijn aan het praten over een tuin, over containers, over de wijze waarop de paleizen zijn verbouwd. Overal stond iets, maar nergens concreet bij elkaar. We hebben vragen gehad van de Kamer en van de media. We hebben een zoekspelletje gehad met de minister van Veiligheid en Justitie over de beveiliging in Griekenland. Waarom ziet de minister-president niet dat dit gebeurt en dat wij er allemaal vragen over stellen? Het is niet zo dat de hele Kamer hier de weg kwijt is, maar iedereen heeft deze vragen. De enige die niet snapt dat die vragen er zijn, is de minister-president.

Minister Rutte:

Ik ga terug naar de feiten. Dat is altijd het beste bij zo'n debat. We hebben in 2009 afspraken gemaakt over de opzet van de begroting van de Koning. Ik heb dat ook al toegelicht in de inleiding op de beantwoording. Daarin staat precies wat onder die begroting valt en daar houden we ons aan. Er staat ook in wat er niet onder valt: het onderhoud van de paleizen. Dat vindt u op de begroting voor Wonen en Rijksdienst. De kosten van staatsbezoeken vindt u bij Buitenlandse Zaken. Ik noem sommige kwesties rondom de jacht in het kroondomein. Die vindt u bij Economische Zaken. Dat is allemaal afgesproken en daar houden we ons precies aan.

Er zijn nu twee bijzondere dingen. Het ene is dat er sprake is van groot onderhoud aan de paleizen. Daarom hebben we op Prinsjesdag een overzicht gepubliceerd met alle feiten rond het verbouwen van die paleizen: 35 miljoen, 8 miljoen, 3,7 miljoen en die containertjes. Het tweede bijzondere is Griekenland, waar natuurlijk altijd ingewikkelde kwesties zijn van privacy en beveiliging. We hebben ook geprobeerd om daarover alle openheid te bieden.

De voorzitter:

Tot slot, mevrouw Van Toorenburg.

Mevrouw Van Toorenburg (CDA):

Ik moet helaas concluderen dat de minister-president niet wil zien hoe beschadigend dit is. Als hij het zo onder elkaar zet, is het misschien allemaal wel verklaarbaar. Daarom hebben we daar ook een goed gesprek over. Daarom snap

ik het ook nu, maar het was toch fijner geweest als dat van tevoren had kunnen gebeuren. Dan hadden we deze hele baggerellende niet hoeven te hebben.

Minister Rutte:

Dan ga ik terug naar wat ik in antwoord op de heer Recourt zei; dat dit is hoe ik de afspraken beschouw. Nogmaals, laat het mij weten als ik tekortschiet binnen die afspraken. Volgens mij hebben we alles op de juiste momenten gedeeld. Er zal altijd heel grote interesse zijn in de media rond de Oranjes als het om bedragen gaat. Het is onvermijdelijk dat er dingen worden opgespeeld. Ik geloof niet dat het een oplossing is dat ik daar iedere keer zelf op reageer, want dan maak je het alleen maar groter, temeer omdat alles transparant is. Ik stel wel vast dat er onvrede is bij een aantal Kamerleden en dat wil ik zelf ook niet. Wat dat betreft is dit een heel goede gelegenheid om bij de evaluatie te bekijken hoe we dat een volgende keer beter kunnen doen, zodat we er allemaal tevreden over zijn.

De heer Slob (ChristenUnie):

De fractie van de ChristenUnie is een groot voorstander van de monarchie. Misschien juist daarom vind ik dit soort discussies toch kwetsbaar. Volgens mij moet je zien te voorkomen dat we met dit soort debatten bezig zijn, niet alleen in deze zaal, maar ook maatschappelijk. Had dat niet voorkomen kunnen worden als er gewoon een fatsoenlijke reservering was geweest voor groot onderhoud? Groot onderhoud kan toch nooit een verrassing zijn? Bij Huis ten Bosch is zoveel jaren helemaal niets gebeurd. Dan weet je toch dat er een moment komt waarop je er zo'n grote uitgave voor moet doen? Dan spaar je daar gewoon voor en dan zet je dat op een begroting. Dan hadden we nu die hele discussie niet gehad, want dan had het al in de meerjarenbegroting gezeten.

Minister Rutte:

Het lastige van de overheidsbegroting is dat het een lasten- en batendienst is. Het leent zich lastig voor reserveringen voor een vervanging in het wagenpark of voor grote gebouwen, zoals je bij een bedrijf zou doen. Daar leent het systeem zich niet voor. Ik denk dat de heer Slob een goed punt aandraagt voor de evaluatie van de begrotingsopzet, om desnoods fictief te laten zien wat de opbouw is van een eventuele reservering voor een volgende grote verbouwing. Dat vind ik een heel goede suggestie om te betrekken bij de evaluatie.

De heer Slob (ChristenUnie):

Het is goed om dat mee te nemen, maar het gaat er in dit geval om dat je weet dat installaties afgeschreven worden. U hebt zelf zo-even aangegeven dat zelfs als er geen troonswisseling had plaatsgevonden onze vorige koningin als ze nog koningin was geweest, er ook even uit had gemoeten voor die verbouwing. Dat zijn dus dingen die je kunt zien aankomen. Dan kan het niet zo zijn dat we nu toch wat overvallen worden door deze bedragen die, als je kijkt naar waar het om gaat wel een groot bedrag vormen maar die wel passen bij aanpassingen die bij dergelijke gebouwen horen. Je zou kunnen voorkomen dat er zo veel onrust en discussie over ontstaat als je dat tijdig communiceert in een meerjarenbegroting en je er ook wat voor spaart. Ook

dat laatste is mogelijk in onze begrotingsystematiek. We kunnen meerjarig geld wegzetten. Dat doen we ook bij allerlei andere departementen en grote zaken.

Minister Rutte:

Er is zeker mee te werken gelet op het feit dat de overheid een vrij specifieke begrotingsystematiek kent. Kijk naar Defensie waar we meerjarig reserveren voor grote aanschaffen of naar het MIRT voor de wegen. Dus dat kan. Dat vind ik iets wat we dan moeten betrekken bij de evaluatie van de begroting. Die is in 2009 gemaakt zoals die nu is. Alle 150 Kamerleden hebben toen unaniem gezegd: zo moeten we het doen. Dat was een unanieme afspraak, waar ik mij nu aan houd. We hebben afgesproken dat er volgend jaar een evaluatie komt. We betrekken dit dan bij die evaluatie. Dat lijkt mij een juiste gang van zaken. Er zijn natuurlijk wel twee bijzondere gebeurtenissen op dit moment die leiden tot extra reuring, wat ook logisch is. Dat betreft de forse uitgaven voor verbouwingen die overigens binnen de bandbreedtes te verdedigen zijn en het feit dat in Griekenland vanwege beveiligingsaspecten privébezit en beveiliging door elkaar heen lopen; ook daarvan vind ik dat alles echt tiptop geregeld is, maar dat geeft natuurlijk ook wel weer aanleiding tot vragen, antwoorden et cetera. Dus dat zijn twee bijzondere omstandigheden die dit jaar spelen. Wil je zeker dat eerste voorkomen in de toekomst, dan kan de suggestie van de heer Slob interessant zijn, maar die zou ik dan willen betrekken bij genoemde evaluatie.

De heer Slob (ChristenUnie):

Een verbouwing van een paleis waar al zo veel jaren geen groot onderhoud aan is gepleegd, is geen bijzondere gebeurtenis die opeens optreedt. Dat kun je zien aankomen. Dus neem dat mee. Zorg er ook voor dat er een duidelijk onderhoudsschema is. Dat gebeurt ook bij ministeries en op allerlei andere plekken, in de zin dat bekend is dat er om de zo veel tijd iets moet gebeuren waarvoor dan geld gereserveerd wordt. Dat kan heel eenduidig en open gecommuniceerd worden. Daarmee voorkomen we al dat gedoe wat we nu hebben, want we zouden hier eigenlijk niet met elkaar moeten praten over stekkerdozen, tuininrichtingen en dergelijke.

De voorzitter:

Volgens mij heb ik de minister-president op deze punten eerder een toezegging horen doen.

Minister Rutte:

Ik wil er nog een ding over zeggen. Op de begroting voor Wonen en Rijksdienst staat een bedrag van 37 miljoen voor de Hoge Colleges van Staat, voor de gebouwen waar we nu zijn, Algemene Zaken, het Binnenhof maar ook de paleizen. Daar wordt het reguliere onderhoud uit betaald. Dat neemt niet weg dat ook het Binnenhof en andere gebouwen van de Hoge Colleges van Staat af en toe toe zijn aan heel groot onderhoud. Daar moeten dan apart bedragen voor worden uitgegeven. De heer Slob doet de suggestie om dat te betrekken bij de evaluatie teneinde er structureel al meer voor te reserveren. Hoe je dat dan precies moet doen, kan ik nu niet precies inschatten, maar ik vind het een interessante suggestie. Ik stel wel vast dat dit in 2009 niet besproken is. De 150 Kamerleden hebben toen

ja gezegd tegen de plannen zoals die waren neergelegd door toenmalig minister Gerrit Zalm op verzoek van het toenmalige kabinet. De heer Slob zat toen in de coalitie en ik in de oppositie, maar dat maakte niet uit, want we waren het er toen allemaal over eens. Het is in ieder geval goed dat weer eens te evalueren en om dit soort aspecten erbij te betrekken.

De voorzitter:

Mijnheer Pechtold, graag kort, u hebt al vier vragen gesteld. Twee korte vragen nog en dan ...

De heer Pechtold (D66):

Ik heb wel 30 vragen gesteld en ik wil ook antwoorden.

De voorzitter:

Jawel, maar we hebben ook met elkaar afgesproken dat we graag willen dat er voortgang in het debat zit.

Minister Rutte:

Ik ben nog maar net begonnen met mijn beantwoording op dit punt.

De voorzitter:

Korte vraag.

De heer Pechtold (D66):

Dan kan ik ook weer dingen afstrepen. Het gaat mij om bewustzijn. Een paleis verbouwen voor 35 miljoen, een paleis voor 8 miljoen en nog een woning voor 7 miljoen.

De voorzitter:

Uw vraag.

De heer Pechtold (D66):

Mag ik een voorbeeld noemen. De premier heeft het over containertjes bij de Eikenhorst. Het gaat hierbij om een gebouw van 35 meter lang en met een oppervlakte van 250 vierkante meter, wat drie keer de omvang heeft van een gewone woning in Nederland van vier ton. Dat alles in de wetenschap dat er op acht minuten afstand een aantal paleizen staan waar vergaderd en gewerkt kan worden. Het gaat hierbij niet om het grootste bedrag maar het is wel een symbolisch bedrag over het bewustzijn. Mijn vraag is: had dat nou niet anders gekund?

Minister Rutte:

Nee. Dat had niet anders gekund. Dat heb ik net ook uitgelegd. De functies van de koning als privépersoon thuis en als staatshoofd lopen onvermijdelijk door elkaar. Er zijn heel veel ontvangsten aan huis. Het personeel dat daarvoor gebruikt wordt en dat grotendeels uit hoofdstuk I wordt betaald — dat zijn, om het zo maar te zeggen, de dames en heren in blauwe livrei die op het paleis de koffie inschenken en alles organiseren — bevindt zich in belangrijke mate op de Eikenhorst. Het is dus uitermate onpraktisch om af te dwingen dat alles op Noordeinde gedaan wordt. De koning

en koningin doen dingen op Noordeinde, maar het is onpraktisch om alles daar te doen. Huis ten Bosch was ook altijd een paleis waar wonen en werken door elkaar liepen. Dat paleis is nu enige tijd niet beschikbaar; vandaar de containertjes. Ik handhaaf die term, want het is geen huis dat daar gebouwd wordt, maar het zijn containers die worden neergezet. Die zijn nodig om dit te regelen.

Ik ben het overigens eens met de heer Pechtold dat wij in alle opzichten moeten letten op de kosten en de wijze waarop het overkomt. Ik vind het bedrag van 35 miljoen ook hoog. Vervolgens kijk ik echter wat het per vierkante meter kost, wat het KPA gekost heeft, wat het Jachtslot Sint-Hubertus gekost heeft, wat eerdere verbouwingen hier aan het Binnenhof gekost hebben et cetera. Dat zit allemaal in die range.

De heer Pechtold (D66):

Ik snap dat alles door moet gaan tijdens de verbouwing, maar het gaat mij om het bewustzijn van dit soort kosten, die de premier moet verklaren en die wij moeten verklaren. We hebben Paleis Noordeinde. Daar kan gewerkt worden. We hebben er zelfs een woning bij gekocht, zo hoor ik nu, van 7 miljoen inclusief de verbouwing. Daar kan ook gewerkt worden. We hebben de Raad van State, waarvan de Koning voorzitter is. Daar zijn balzalen, daar zijn ontvangtzalen, daar kan gewerkt worden. We hebben het Johan de Witthuis. Dat staat leeg. Dat is ook van de overheid en dat is om de hoek, op de Kneuterdijk. We hebben het paleisje van Willem II. Het gaat mij hierom: op een paar minuten afstand is er voor die tijdelijke periode genoeg werkruimte, inclusief personeel, en toch wordt er 250 m², waar drie gezinnen in kunnen wonen in Nederland, bij gebouwd. Dat staat nog los van die andere enorme bedragen. Dat is het bewustzijn dat ontbreekt. Dat is de ingetogenheid waar ik voor pleit.

Minister Rutte:

De heer Pechtold en ik praten langs elkaar heen. Mijn punt is niet dat er niet genoeg andere zaaltjes beschikbaar zijn. Ik neem aan dat zelfs de heer Pechtold bereid is om in voorkomende gevallen zijn prachtige werkkamer ter beschikking te stellen aan de koning als daarmee de kosten worden gedrukt. Hij mag ook bij mij werken. Dat is het probleem niet. Er zijn genoeg kantoren. Het gaat erom dat bij het functioneren van de koning — dat gold ook voor de vorige koningin — privé en werk door elkaar lopen en dat het personeel dat erbij hoort, zich bevindt op de privélocatie, de Eikenhorst. Het is dus uitermate onpraktisch om de koning te dwingen alles op Paleis Noordeinde te doen. Wat wordt er nu gebouwd bij de Eikenhorst? Het gaat om panelenbouw: 22 x 7 meter, een halletje, een pantry, wc's, één werkkamer en een vergaderzaal. Dat wordt er neergezet. Wij kopen dat omdat kopen goedkoper is dan huren. Daarna wordt die tijdelijke voorziening verkocht. Als dat een opbrengst oplevert, vloeit die terug naar de Staat.

De heer Van Raak (SP):

Wij praten nu al een uur over een container en het leidt nergens toe, denk ik. Daarom heb ik een tip voor ...

Minister Rutte:

Maar voor dat gesprek zijn er twee nodig. Dat ben ik niet in mijn eentje.

De voorzitter:

Het woord was aan de heer Van Raak.

De heer Van Raak (SP):

Ik heb een tip voor de premier: zet volgend jaar alle kosten die samenhangen met het Koninklijk Huis netjes op een rijtje. Of ze nu op de begroting van de Koning of op andere begrotingen staan, of het nu oude of nieuwe afspraken zijn, zet gewoon alles helder op een rij met een heldere toelichting. Dan hoeft niet iedereen te gaan zoeken, wordt niemand verrast en ontstaat er geen gedoe.

Minister Rutte:

Dit vind ik vreemd. We hebben in 2009 Kamerbreed besloten hoe we op transparante wijze inzicht zouden bieden in de uitgaven van de Koning. Ik heb dat hier al een paar keer betoogd. Ook de partij van de heer Van Raak, de Socialistische Partij, toen nog onder aanvoering van mevrouw Kant, heeft daarmee ingestemd. Mijn partij, de VVD, heeft er ook mee ingestemd. Wij zaten allebei in de oppositie. De VVD was toen zelfs kleiner dan de SP. Wij hebben daarmee ingestemd; de hele Kamer heeft daarmee ingestemd. Zo doen wij het nu dus.

Daar worden nu opmerkingen over gemaakt. Er wordt nu gezegd: er zijn twee bijzondere omstandigheden. Een daarvan springt er echt uit: dat zijn de grote verbouwingen. Als we met elkaar door de oogharen naar dit debat kijken, moeten we vaststellen dat we toen, bij de herziening van de begrotingsopzet, niet scherp voor de geest hadden dat die heel grote verbouwing er weer aan zat te komen. Hetzelfde debat heeft zich overigens ook afgespeeld in 1980-1981 — ik heb het nog eens teruggekeken — toen de toenmalige grote verbouwingen van Noordeinde en Huis ten Bosch voor vele tientallen miljoenen guldens plaatsvonden. Wij zijn ons daar in 2009 niet ten volle bewust van geweest. Nu wij de begroting gaan evalueren, vind ik dat een kans om ook die kwestie nog eens goed te bezien. Ik sluit aan bij wat de heer Slob erover zei, al kan ik niet helemaal inschatten of zijn oplossing de juiste is, maar wij gaan daar naar bekijken. Laten wij die zoektocht met elkaar doen. Het gaat erom dat wij ook voor dit soort heel grote uitgaven op voorhand die transparantie inbouwen. Ik denk dat dit de gezamenlijke les is. Ik verdedig me vanavond echter wel een klein beetje. Ik meen namelijk oprecht, gegeven de afspraken uit 2009, dat we moeten doen wat toen is afgesproken, maar tegelijkertijd is het goed om de evaluatie te doen.

De heer Van Raak (SP):

Ik vraag de premier helemaal niet om alles anders te doen. Ik vraag hem heel simpel om de Kamer zo helder mogelijk te informeren, zodat er geen gedoe ontstaat. Nu staan sommige kosten op de begroting van de Koning, sommige staan op allerlei andere begrotingen, en af en toe komen er nieuwe bedragen. Ik vraag de minister-president gewoon om volgend jaar alle kosten die ook maar enigszins samenhangen met het Koninklijk Huis netjes in een brief

op een rij te zetten en er een toelichting op te geven, zodat wij en journalisten niet allemaal moeten gaan zoeken, waardoor onduidelijkheden ontstaan, waardoor zich verrassingen voordoen en waardoor gedoe ontstaat. Dat kan de premier voor volgend jaar toch toezeggen?

Minister Rutte:

Nee, dat kan ik niet. We hebben een systeem afgesproken over hoe we de kosten van de koning begroten. Daar hebben we unaniem ja tegen gezegd, ook de SP. Daar houd ik mij nu aan. Het overgrote deel van de uitgaven staat op de begroting die wij vandaag behandelen. Het onderhoud van de paleizen staat er niet op. De staatsbezoeken staan er ook niet op en ongeveer een half miljoen aan subsidies voor het kroondomein bij Economische Zaken staat er ook niet op, maar dat is allemaal in 2009 afgesproken. Ik stel vast dat op verschillende punten het gevoel bestaat dat het eens goed tegen het licht moet worden gehouden, ook gelet op die heel grote verbouwingen. Dat is een kans. Dat gaan wij bij de evaluatie doen.

De voorzitter:

Ik geef het woord aan de heer Van der Staaij.

De heer Van Raak (SP):

Dan heb ik een punt van orde, voorzitter. Het lijkt wel alsof sommige woordvoerders vaker mogen interrumperen dan andere woordvoerders. Dat lijkt mij raar voor de orde van dit debat.

De voorzitter:

Ik heb u twee keer het woord gegeven. Ik geef u allemaal ruim het woord, maar ik probeer ook voortgang in het debat te houden. Dat verzoek hebben diverse leden mij de afgelopen weken gedaan. Als ik dat probeer te doen, vinden ze het weer vervelend. Ik hoor u twee keer dezelfde tip in de richting van de premier geven, een goede tip, een prima tip. Hij reageert er ook twee keer op en daarom geef ik nu het woord aan de heer Van der Staaij.

De heer Van der Staaij (SGP):

Ik had in mijn betoog over de koning eigenlijk maar één vraag, namelijk of het niet beter is om een reservering op te nemen voor het groot onderhoud. Zojuist in een reactie op de interruptie van de heer Slob zei de premier al dat die wordt betrokken bij de evaluatie van de Wet financieel statuut van het Koninklijk Huis. Dat lijkt mij een prima toezegging. Ik heb echter ook het idee dat de minister-president het beeld heeft dat het heel helder is hoe de kosten voor de renovaties in elkaar zitten. Voor de Kamer, ook voor degenen die hier welwillend naar willen kijken, iedereen natuurlijk, is het toch een zoekplaatje om een en ander te ontdekken. Op welk stuk doelde de minister-president toe hij zei dat het bij Prinsjesdag voor iedereen gelijk helder was hoe het in elkaar zat?

Minister Rutte:

Op de begroting Wonen en Rijksdienst staat de verbouwing van Paleis Huis ten Bosch, ook met het bedrag erbij. Op de begroting Wonen en Rijksdienst staat ook het bedrag voor

het onderhoud, in lijn met de Zalmsystematiek, de 14,7 miljoen per jaar voor het onderhoud, als onderdeel van de post van 37 miljoen die de Hoge Colleges betreft en ook deze gebouwen aan het Binnenhof. Zo hebben wij geprobeerd om allemaal het scherp te krijgen, in lijn met de afspraken.

Door alle interrupties schieten wij ineens enorm op. Dat verbaast u, voorzitter, maar het is wel waar. Ik kijk even welke antwoorden niet meer nodig zijn.

Ik heb al het nodige gezegd over de situatie in Griekenland, de precieze verdeling wat betreft de steiger en dergelijke kwesties.

De heer Pechtold (D66):

Ik heb gesproken over het hek in Griekenland. De factor pacht ten opzichte van de Griekse waarde van de grond is tien. Als je de grond in Griekenland zou kopen, betaal je ongeveer €30.000. Nu pachten we het voor meer dan €400.000 maar we krijgen het niet eens in bezit. Waarom is dat enorme verschil goedgekeurd? Het tweede punt is dit. Ik heb daarover schriftelijke vragen gesteld, maar daar krijg ik geen antwoord op. Waarom is van die 5.000 meter grond niet gewoon een stukje geruild met de buurvrouw? Dan had het hek op eigen grond kunnen staan en zouden we dit hele probleem niet hebben gehad.

Minister Rutte:

Dat laatste lijkt mij gek, want dan zou de buurvrouw een stuk grond hebben gekregen binnen het hek.

De heer Pechtold (D66):

Voorzitter ...

Minister Rutte:

Ik probeer het te begrijpen.

De heer Pechtold (D66):

Ik begin inmiddels specialist te worden; ik voorzie een nieuwe carrière in de beveiliging. Er is een pand gekocht in Griekenland dat beveiligd moet worden. Dat snap ik. Nu heb ik begrepen uit de antwoorden op de vragen die wij hebben gesteld dat hier en daar de afstand tot de woning te kort is. Op andere plekken heb je dan een langere afstand. Nu hebben wij het hele hek op grond van de buurvrouw gezet. Mijn vraag is gewoon: waar je grond over hebt kun je die toch ruilen tegen grond die je elders tekortkomt? Dan maak je niet voor vier ton aan kosten voor grond die Nederland niet eens in bezit krijgt, maar die je van de buurvrouw pacht, terwijl de grond €30.000 waard is.

Minister Rutte:

Bij mijn beste weten is de afstand tussen het hek en het pand in overwegende mate te kort als het hek op eigen grond had moeten staan. Er is dus ook te weinig ruilgrond voorhanden. Wat die veel prangender kwestie van het bedrag van €35.214 betreft, kan ik tegen de heer Pechtold zeggen dat dit geen aanduiding is van de reële marktwaarde. Dit heeft te maken met ietwat byzantijnse Griekse

belastingstelsel. Er moet overdrachtsbelasting worden betaald door de verkrijger. Daarvoor wordt de zogenaamde "objective value" gebruikt, die verder geen relatie heeft met de reële marktwaarde. Die objective value wordt vastgesteld op het moment dat de bij de onroerendgoedtransactie betrokken partijen reeds overeenstemming hebben bereikt over de voorwaarden voor de transactie, welke voorwaarden dan door de notaris in de akte worden vermeld. Met andere woorden: er zit geen link tussen. Het bedrag is bedoeld om uiteindelijk de hoogte van de overdrachtsbelasting te kunnen vaststellen. Dat is de achtergrond van het bedrag van €35.214.

De heer Pechtold (D66):

Had dit nu niet helemaal voorkomen kunnen worden door gewoon de hekken op eigen grond te zetten of met de buurvrouw een stukje grond te ruilen? Iedereen zegt dat het hek vier ton kost, maar dat is de ondergrond van het hek. Daar koop je in Griekenland een heel eiland voor.

Minister Rutte:

Dat lijkt mij sterk, maar volgens mijn informatie zou er in deze situatie te weinig ruilgrond voorhanden zijn geweest. In overwegende mate is de afstand tussen het pand en het hek te kort. Daarom moest het hek op grotere afstand worden geplaatst. Er is hier en daar gesuggereerd dat dit zou zijn omdat de familie geen prijs stelt op het hek op de eigen grond. Daar heeft het dus niets mee te maken. Het heeft te maken met de afstand die veilig is. Ik meen dat ik met het uitklaren van ook dit probleem op bevredigende wijze alle vragen die te maken hebben met de kosten van Griekenland en de verbouwing van de paleizen heb beantwoord.

Dan kom ik nu toe aan mijn volgende punt, waar wij eigenlijk ook al uitvoerig met elkaar bij hebben stilgestaan, namelijk het belang van een evaluatie van de begroting van de Koning. Daar hebben wij al eerder afspraken over gemaakt. Bij die evaluatie zal ik ook de voor- en nadelen van de huidige belastingvrijdom en de relevantie daarvan betrekken. Ik heb eerder gezegd dat het mijn voorkeur niet heeft om hem te wijzigen, maar ik zal deze kwestie bij de evaluatie betrekken. Zoals de Kamer weet is de belastingvrijdom beperkt. Het betreft de grondwettelijke uitkeringen en de vermogensbestanddelen die dienstbaar zijn aan de uitoefening van de functie. Het betreft successierechten, uitsluitend voor de Koning en diens vermoedelijke opvolger, en het betreft de schenkingen uit hoofde van de functie en hoedanigheid door de uitkeringsgerechtigde leden van het Koninklijk Huis. Het is dus een beperkte set kwesties. Het heeft natuurlijk ook een grondwettelijke basis, wat het ingewikkelder maakt als de Kamer dit wil veranderen. Nogmaals, ik ben daar geen voorstander van. De uitkering zelf is nog het minste probleem, maar die zou je dan moeten bruteren; wat win je daar precies mee? De andere kwesties van de vermogensbestanddelen dragen bij aan het in stand houden van het familievermogen. Dat heeft een rol bij het kunnen uitoefenen van de koninklijke functie, en dus heeft het ook een eigen betekenis. Ik betrek het bij de evaluatie en dan kunnen we het debat daarover nader voeren.

De heer Recourt (PvdA):

Ik dank de minister-president voor die toezegging; ik heb een motie in voorbereiding en dit is daarvan een element.

Het andere element is de hoogte van de A-component en de B-component in de uitkering aan de leden van het Koninklijk Huis, met een mogelijke loonvergoeding. Is dat ook mogelijk?

Minister Rutte:

Ja, zeker, dat betrekken we allemaal bij de evaluatie. Tot slot kom ik op een aantal varia, onder andere het vliegen. Overigens krijg je, als je het in de pers leest, het gevoel dat koningin Máxima zo'n beetje één keer per maand naar een prachtige hoofdstad vliegt om daar jurken te kopen. Ik wil dat misverstand eens wegnemen. Ze is na haar 21ste niet meer in Milaan geweest en ze heeft de KBX nog nooit gebruikt om kleren te kopen. Kleren koopt ze in Brussel, en als ze die elders in het buitenland koopt, doet ze dat altijd als ze er toch moet zijn voor verplichtingen voor bijvoorbeeld de VN. Er is dus geen sprake van dat de KBX gebruikt wordt om kleren te kopen. Dat is nog nooit gebeurd, en foto's van haar vermeende bezoeken aan Milaan moeten zijn van voor haar 21ste. Ze ziet er jong uit, maar dat is ze niet meer.

De heer Pechtold (D66):

Het is een beetje gênant, maar ik vind het vervelend. De minister-president heeft net gezegd: Pechtold zegt 127 miljoen in een artikel. Zojuist zegt hij dat iemand het had over 4 miljoen voor een tuin. Nu zegt hij weer iets als "de prinses vliegt naar Milaan". Ik hoor dat geen van mijn collega's zeggen. Wij proberen, hoe vervelend het ook is, sec over wat wij uit de begroting halen kritische en, vind ik, terechte vragen te stellen. Laten we dan ook niet bijdragen aan de beeldvorming, want ik heb nooit gezegd, en niemand hier, dat er iemand naar Milaan vliegt om een jurk te halen.

Minister Rutte:

Mevrouw Van Toorenburg vroeg mij net, en anderen ook, om onterechte beelden rond de Oranjes recht te zetten als die worden gecreëerd. In de media duiken dit soort berichten regelmatig op. Ik ga zo over de vliegeregeling spreken. Dat leek mij een goede gelegenheid om deze beelden recht te zetten. En dan is het weer niet goed.

Mevrouw Van Toorenburg (CDA):

Over die vliegtickets: dat was vorig jaar.

Minister Rutte:

Ik kom nu op de vliegeregeling. Afschaft is dat anderen dan de Koning en zijn echtgenote privévluchten kunnen maken en dat daar een budget voor is. Dit is geschrapt, wat heeft geleid tot een besparing van €300.000 op de begroting van de Koning. Ook koningin Beatrix kon gewoon onbeperkt vliegen. De stelling is dat een monarch 24 uur per dag in functie is als hij of zij vliegt. Het is dan dus onmogelijk om onderscheid te maken tussen zakelijke en privévluchten, ook vanuit het oogpunt van privacy, doelmatigheid en veiligheid. Om die reden is het dus geschrapt. Wij hebben sinds 2013 een vliegeregeling met daarin voor 2015 een bedrag van €900.000. Het budget voor privévluchten voor andere leden van het Koninklijk Huis dan de koning en zijn echtgenote is afschaft. Dat heeft geleid tot die meerjarige

besparing van bijna €300.000. Dat is de achtergrond van het element van die privévluchten.

De heer **Recourt** (PvdA):

Ik heb goed gelezen wat er in het antwoord op schriftelijke vragen staat, maar ook de koning gaat toch weleens op vakantie? Sterker nog, hij heeft een huis in Griekenland. Dat is toch privé?

Minister **Rutte**:

Daarover is bij de Zalmstukken in 2009 de afspraak gemaakt dat vluchten van de koning niet vallen onder dat privébudget, dat voor andere leden gold en nu is geschrapt. Vluchten van de koning gelden altijd als gemaakt in het algemeen belang, omdat de koning altijd vorst is. Daarom is er geen onderscheid te maken tussen privévluchten en zakelijke vluchten. Dat is de afspraak die toen gemaakt is.

De heer **Recourt** (PvdA):

Ik heb er geen vraag over. Ik ben er alleen verbaasd over.

Minister **Rutte**:

Het spijt mij, maar dit is al jaren usance in de begroting.

De heer **Pechtold** (D66):

Maar nu komt er nog bij dat naast het koninklijk paar ook prinses Beatrix onder die regeling komt te vallen. Men heeft niet alleen vastgoed in Griekenland, men heeft ook vastgoed in Argentinië. Ik vind het niet meer dan normaal dat privévluchten, bijvoorbeeld naar Argentinië, gewoon als privévlucht geboekt worden. Wie betaalt het vervolgens? Ik zou eigenlijk vinden dat je dat zelf betaalt. Als men terug moet komen voor representatie, voor voetbal of voor zoiets als de herdenking op Eindhoven, dan snap ik dat volledig. Maar ik zoek naar het bewustzijn bij de minister-president als hij de koning verdedigt — ik vind het exemplarisch — dat het heel normaal is om vijf tickets naar Griekenland of Argentinië zelf te betalen.

Minister **Rutte**:

De heer Pechtold was in 2009 ook lid van de Kamer en toen hebben wij de hele begroting van de Koning herzien. Toen hebben 150 parlementariërs daar ja tegen gezegd. De begroting is op dit punt versoberd, want die privévluchten-regeling is er uitgehaald. Wij zijn nu een paar jaar verder. Vorig jaar was het bij de behandeling van de begroting al bekend dat het afgetreden staatshoofd gebruik mag maken van het regeringsvliegtuig om redenen van doelmatigheid, veiligheid of privacy. Dat lag allemaal op tafel en het is volgens mij ook besproken. Het stond in de stukken, het was gewoon bekend. Als de heer Pechtold daar voortschrijdend inzicht in heeft, vind ik dat best, maar om mij te dwingen om zijn voortschrijdend inzicht in hetzelfde tempo te volgen, dat vraagt bijna bovenmenselijke vaardigheden.

De heer **Pechtold** (D66):

Ik stoor mij aan de opmerking over voortschrijdend inzicht. Ik heb er zo ongeveer een scriptie van moeten maken om die hele begroting door te vlooien. Ik heb sets vragen

moeten stellen, omdat ik het mijn verantwoordelijkheid als parlementariër acht om de kwetsbaarheid van de monarchie te minimaliseren. Je kunt van alles denken over die staatsvorm, maar als je hem hebt, dan maak je hem in zijn ministeriële verantwoordelijkheid, waar de mensen zichzelf niet kunnen verdedigen, zo min mogelijk kwetsbaar. De discussie over privévluchten of zakelijke vluchten, ook voor prinses Beatrix, vind ik in dat licht zeer geëigend.

Minister **Rutte**:

Het is niet nu aangepast. Toen wij vorig jaar de begroting behandelden, was de aanpassing van de vliegeregeling reeds aan de orde. Het was bekend dat de privévluchten eruit gingen en dat de regeling ook voor prinses Beatrix zou gelden. Dat lag hier gewoon op tafel bij de behandeling van de begroting van Algemene Zaken. Een jaar later zegt de heer Pechtold dat de minister-president, hoewel niemand er bezwaar tegen heeft gemaakt, inmiddels zelf tot de conclusie had moeten komen dat de regeling anders zou moeten. Daarmee vraagt de heer Pechtold mij om zijn voortschrijdend inzicht in hetzelfde tempo bij te houden. Vorig jaar lag het allemaal op tafel.

De heer **Pechtold** (D66):

Ik stoor mij aan dit spelletje over voortschrijdend inzicht. Straks spreken wij over de verbouwing van Huis ten Bosch en dan is het: ik zei toen al dat het net onder de 4.000 ... Ik heb die bedragen nu allemaal in mijn hoofd. Daarnet zei de minister-president dat het minder dan €4.000 per m² was. In de beantwoording staat dat het €4.000 tot €5.000 per m² was.

Minister **Rutte**:

Om precies te zijn: het is €3.980 per m².

De heer **Pechtold** (D66):

In de schriftelijke beantwoording staat €4.000 tot €5.000 per m². Dat is toch weer €1.000 meer op een nogal stevige oppervlakte. Laten wij een strik om deze hele discussie doen. Laten wij ingetogen zijn. Laten wij de kwetsbaarheid van mensen die zich niet publiekelijk kunnen verdedigen, voorkomen. Misschien had ik vorig jaar ook met mijn linaaltje door de begroting moeten gaan, maar ik vind dat privévluchten losgekoppeld kunnen worden van representatievluchten. Ik vind dat dat op zijn minst apart geboekt kan worden en misschien ook apart verrekend kan worden.

Minister **Rutte**:

Ik zeg met alle respect en in alle vriendschap: ik maak hier bezwaar tegen. De Kamer heeft in 2009 met 150 Kamerleden een opstelling gekozen voor de begroting Koning. Vorig jaar zijn er aanpassingen gedaan en de vliegeregeling is versoberd, voordat de begroting hier behandeld werd. Dat stond gewoon in de begroting. Mijn standpunt en mijn stelling is dat die begroting transparant is en dat die begroting zich alleszins binnen aanvaardbare grenzen beweegt, passend bij een koningschap zoals dat hier in Nederland door de Oranjes wordt uitgeoefend.

Als de Kamer zegt, of als wij gezamenlijk in overleg zeggen: het kan transparanter — ik noem het punt van de heren Slob en Van der Staaij en anderen over de verbouwing van die paleizen en dat je daarvoor op voorhand een reservering zou kunnen opnemen — dan zeg ik: ja, ik zie er de meritis van in om dat te doen, laten we dat betrekken bij die evaluatie. Maar ik maak er echt bezwaar tegen en vind het gratis om mij hier nu verwijten te maken. Ik voer de afspraken uit die tussen parlement en regering zijn gemaakt en het is gratis om nu te zeggen dat ik het toch anders had moeten doen. Had ik het anders gedaan, dan had ik afgeweken van de gemaakte afspraken. Ik wil dat toch een keer gezegd hebbend.

Dan een paar andere zaken rondom het Oranjestad, niet direct verband houdend met de financiën. Een van die zaken is de kwestie De Roy van Zuydewijn, en meer algemeen de contacten tussen de diensten en prins Bernhard. Daar hebben we vorig jaar uitvoerig over gesproken. Eigenlijk stond de hele begrotingsbehandeling in die sleutel. Er is toen ook een motie ingediend over de CTIVD, op 5 december 2013. Die is door de Tweede Kamer verworpen. Het feitencomplex is helder. Wat er is gebeurd, heb ik vorig jaar gemeld. Dat deed trouwens ook al voormalig premier Balkenende in het debat in 2003. In november 2000 heeft de DKDB onderzoek gedaan naar De Roy van Zuydewijn, na een gesprek met prins Bernhard. Het is dus geen AIVD-onderzoek, maar een DKDB-onderzoek en daarin werd vastgesteld dat er veiligheidsrisico's waren. Afijn, dat hebben we allemaal uitvoerig besproken. Nu komt er een zaak op uit 1995. Ik vind dat bijna historisch onderzoek. Ik wil echt ontraden om daar de CTIVD mee te belasten.

De heer Van Raak (SP):

Dat valt mij tegen van een historicus. Het gaat hier natuurlijk niet alleen om historisch onderzoek. Het gaat om de vraag wie in Nederland de geheime diensten aanstuurt en of een persoon, al is het prins Bernhard, destijds met een telefoontje naar vrienden binnen de geheime dienst dingen gedaan kon krijgen. Inzake De Roy van Zuydewijn heeft de premier nog steeds geen overtuigend verhaal en op de vragen die ik heb rondom de poging van prins Bernhard om inzicht te krijgen in zijn Amerikaanse dossier, heb ik vragen gesteld die de premier een halfjaar heeft laten liggen. Vervolgens werd ik met een kluitje in het riet gestuurd bij wijze van antwoord. Dat zorgt er niet voor dat het vertrouwen groter wordt.

Minister Rutte:

Het ging in 2000 niet om een onderzoek van de Binnenlandse Veiligheidsdienst naar De Roy van Zuydewijn. Het ging om een verzoek van prins Bernhard aan de DKDB. Ik verwijs nogmaals naar voormalig premier Balkenende in dat beroemde debat van 2003. Piet Hein Donner zat toen naast hem. Ik heb dat vorig jaar nog een keer terug in de herinnering geroepen. Hij heeft laten zien dat het geen opdracht was, dat de prins daar ook niet toe bevoegd was, dat de DKDB zelf de verantwoordelijkheid voor dat onderzoek nam en dat er overigens ook niets uit kwam. Nu refereert de heer Van Raak aan een heel nieuwe kwestie uit 1995. Dan zeg ik dus dat we daarmee echt op het terrein van historisch onderzoek zitten. Ik vind niet dat we de CTIVD daarmee kunnen belasten.

De heer Van Raak (SP):

Nee, dat is hetzelfde probleem! Het is dezelfde meneer die dezelfde vriendjes belt om dezelfde dingen bij de geheime dienst voor elkaar te krijgen! Het gaat niet om historisch onderzoek, het gaat om onderzoek naar de vraag of er burgers zijn in Nederland, of burgers waren in Nederland, die met vriendjes konden bellen om de geheime dienst aan het werk te zetten. Daar wil ik een antwoord op! En ik wil geen halfjaar wachten op een kulantwoord, ik wil gewoon een helder antwoord van de premier!

Minister Rutte:

Dat heb ik net gegeven. Ik kan het niet mooier maken.

Dan kom ik bij de openstelling van het Koninklijk Huisarchief. Ik meen op dit punt de heer Pechtold wel helemaal te kunnen bedienen. Die openstelling is tot overlijden Emma op 20 maart 1934. De aanwinsten op archiefgebied zullen op de nieuwe website worden gepubliceerd. De toegang is op basis van wetenschappelijk onderzoek. Ik hoop niet dat er aanvullende vragen zijn, want dit is de enige informatie die ik nu bij me heb. Anders moet ik er in tweede termijn op terugkomen.

De heer Pechtold (D66):

Worden alle collecties standaard digitaal ter beschikking gesteld, wie krijgen toegang en is het een toetsbaar toegangsbeleid? U weet dat tot dat archief van het Koninklijk Huis meer mensen toegang willen dan alleen een enkele historicus.

Minister Rutte:

De toegangsbasis is: op basis van wetenschappelijk onderzoek. Aanwinsten op archiefgebied zullen op de nieuwe website worden gepubliceerd. Eerlijk gezegd, vind ik het ruim. Ik heb zelf als historicus ooit onderzoek gedaan naar stadhouder Willem V, in 1990. Daarvoor raadpleegde ik het archief van het Koninklijk Huis. Het was toen best ingewikkeld om daar binnen te komen. Ik heb dat overigens wel helemaal legaal gedaan.

Er is een vraag gesteld over het uniform. De koning is geen opperbevelhebber van de krijgsmacht. Hij heeft ook geen functie in de krijgsmacht, integendeel. Er is wettelijk geregeld dat een militair in dienst geen deel kan uitmaken van de regering. De koning is wel gerechtigd om zijn uniform te dragen bij gelegenheden die daarvoor ceremonieel en representatief geschikt zijn. De koning heeft zelf gezegd dat hij ook als koning zijn waardering voor Defensie zal tonen in woord, daad en militair ceremonieel.

De heer Bontes (Groep Bontes/Van Klaveren):

Ik heb niet gevraagd om hem opperbevelhebber te maken maar om hem reservegeneraal of reserveadmiraal te maken, zonder grondwetswijziging. Is dat mogelijk?

Minister Rutte:

Dat is niet mogelijk. Als lid van de regering kan dat niet, nee.

De heer **Bontes** (Groep Bontes/Van Klaveren):
Als reservegeneraal of -admiraal geeft hij niet feitelijk leiding aan de krijgsmacht. Dat is een ceremoniële rol die volgens mij mogelijk maakt dat iemand lid blijft van de regering.

Minister Rutte:

Nee, "reserve" betekent dat iemand ook kan worden opgeroepen. Dat gaat dus niet. De heer Van Raak zegt nu dat de Koning anders uit de regering moet. Dat vraagt echter om een grondwetswijziging waarvan ik geen voorstander zou zijn.

De heer **Bontes** (Groep Bontes/Van Klaveren):

"Reserve" wil niet zeggen dat hij feitelijk leiding geeft aan het leger. Het is een ceremoniële rol. Volgens mij kan die wel toegekend worden. Waarop baseert de minister-president zijn stelling dat een ceremoniële rol, zoals reserveadmiraal of -generaal, niet toegestaan is en in strijd is met de Grondwet? Natuurlijk blijft de Koning dan lid van de regering en natuurlijk geeft hij geen leiding aan de krijgsmacht.

Minister Rutte:

Of het is een militaire functie, een militaire rang, of het is geen militaire rang. Als het geen militaire rang is, dan is het een bestaande situatie. Die rang heeft de koning nu niet. Hij mag wel het uniform dragen. Hij getuigt overigens op alle mogelijke manieren van zijn grote betrokkenheid bij de krijgsmacht en bij alle krijgsmachtonderdelen. Kijk naar zijn zeer gewaardeerde jaarlijkse optreden op Veteranendag. Daar is helemaal geen twijfel over. Dit zou ons echt in staatsrechtelijk ingewikkeld vaarwater brengen. Ik ben daar geen voorstander van.

De heer **Bontes** (Groep Bontes/Van Klaveren):

Nog een heel korte vraag. Betekent "staatsrechtelijk ingewikkeld" een grondwetswijziging of kan het toch zonder grondwetswijziging?

Minister Rutte:

Naar mijn inschatting vraagt het om een grondwetswijziging. Volgens het voorstel van de heer Bontes is de koning dan admiraal of generaal, of er nu reserve voor staat of niet. Dat verdraagt zich niet met artikel 42 van de Grondwet waarin staat dat de regering bestaat uit de Koning en de ministers.

Ik ben blij om de heer Van der Staaij Thorbecke te horen citeren. Dat zijn bijzondere momenten. Het was ook een heel mooi citaat, waar ik me op zichzelf ook wel in kan vinden, dat erop neerkomt dat we niet moeten verkrampen. Feit is wel dat in de ministerraad, althans bij mijn beste weten in de afgelopen vier jaar — ik zit nu bijna vier jaar in deze functie — geen stemmingen hebben plaatsgevonden. Een minister kan aantekening vragen van bezwaar tegen een besluit van de ministerraad. Dan kan de ministerraad ook besluiten dat een minister dat bezwaar bekend kan maken. Er is dus enige ruimte daarbij. Aan de ene kant vind ik het een mooie gedachte dat er een frisch und fröhlich debat plaatsvindt, ook tussen leden van het kabinet, in het openbaar. Aan de andere kant zie ik ook wel dat dat leidt

tot zeer voorspelbare politieke reacties en ingewikkelde situaties die niet zozeer meer gaan over het politieke debat als wel over de eenheid in de coalitie. Daarom zou ik er per saldo voor willen kiezen, vanuit de eenheid van het algemene regeringsbeleid, en de bevordering daarvan — een taak die voortkomt uit de Grondwet en het Reglement van Orde — om de bestaande situatie te handhaven. Nogmaals, daarop zijn uitzonderingen. Ik noemde er net een. Een andere is het optreden op partijbijeenkomsten. Ook daar geldt een wat lossere regeling. Ook daar is er in beschouwingen over het algemene regeringsbeleid wat meer ruimte voor diversiteit.

De heer **Van der Staaij** (SGP):

Ik vind het toch interessant dat de minister-president toch al het voorbeeld noemde dat je zelfs een minderheidsstandpunt zou kunnen innemen in een stemming, wat kennelijk heel zeldzaam is, en dat je dat naar buiten zou kunnen brengen. Zo ver zou ik nog niet durven gaan.

Minister Rutte:

Het aantekening vragen kan naar buiten.

De heer **Van der Staaij** (SGP):

Ik vind het toch een interessante opmerking dat dat het regeringsbeleid niet gelijk ondermijnt.

In de begroting van Algemene Zaken staan niet zo heel veel onderwerpen uitgesponnen. Je ziet af en toe wat thema's terugkomen. Is de minister-president bereid om een volgende keer terug te komen op dit thema en een vergelijking met andere landen te maken?

Minister Rutte:

Ik zal in de begroting van Algemene Zaken voor volgend jaar schetsen hoe het in andere landen gaat. Ik weet in ieder geval dat de Britten hetzelfde systeem hanteren. De meeste andere landen hebben een premier met meer aansturende bevoegdheden dan de Nederlandse minister-president, die meer primus inter pares is. In die zin moet dan ook de hele vergelijking worden gemaakt. Ik zie de ambtenaren van Algemene Zaken al verlekkerd kijken bij de kans om hieraan een beschouwing te wijden in de volgende begroting van Algemene Zaken.

Ik kom bij het Prinsjesdageembargo. De embargokwestie is ieder jaar een gezamenlijke zoektocht, bijna letterlijk ook met u, voorzitter. Wij zijn er dit jaar weer goed uitgekomen. Ik zou tegen twee dingen zijn, ten eerste het publiceren van hoofdstukken op het moment dat ze af zijn, omdat je dan geen samenhang hebt. Aan het einde van de rit van het opstellen van al die begrotingen moet je de samenhang met elkaar kunnen bezien. Ik zou het ook een slecht plan vinden om op de vrijdag voor Prinsjesdag de stukken zonder embargo naar de Kamer te sturen, omdat dat het karakter van de troonrede zeer zou veranderen en de Koning in een steeds politieker domein zou trekken. Ik voel niet zo veel voor die twee dingen, maar binnen die doelpalen gaan wij door met een zoektocht naar de beste regeling. Per saldo was die dit jaar niet eens zo slecht. Het grote voordeel was namelijk dat het debat over de Algemene Politieke Beschouwingen direct aansluitend kon worden gevoerd.

Dat was een wens van de Kamer. Dat kon nu op woensdag en donderdag na Prinsjesdag. Er zat geen week tussen. Maar goed, ik ga er niet over. De Kamer gaat er zelf over, maar uit wat je uit het land terug hoort, blijkt dat men het op prijs stelt dat na Prinsjesdag meteen de Algemene Politieke Beschouwingen worden gehouden. Dan is in één keer de hele flow hier zichtbaar.

De heer Van Raak (SP):

De premier heeft wel lef. Hij zegt dat de begrotingsstukken niet openbaar kunnen worden gemaakt, omdat er dan geen samenhang en overzicht is. Ondertussen staat hij wel een maand lang toe dat ministers, ministeries en coalitiegenoten volop lekken, het goede nieuws lekken, de zonnepanelen lekken. Daar zit geen enkele samenhang tussen, maar de oppositie kan het niet controleren omdat zij die informatie niet heeft. De premier heeft wel lef.

Minister Rutte:

Dan zou ik bijna zeggen: lek dan alleen maar de zonnepanelen. Deze vier weken lekten toch vooral de wolkjes. Ik heb alleen maar boze reacties gehoord uit de twee coalitiepartijen als er weer iets lekte en soms ook uit de drie partijen die bijzondere interesse hebben getoond voor de begroting en het Belastingplan als er dingen lekten. Ik heb niet de indruk dat er vooral zonnepanelen werden gelekt.

De heer Van Raak (SP):

Nee, maar het waren wel de vriendjes van de premier die hebben gelekt.

Minister Rutte:

O!

De heer Van Raak (SP):

Ik heb het niet gedaan, de oppositie heeft het niet gedaan. De vriendjes van de premier hebben gelekt. Wij moesten op de vrijdag voor Prinsjesdag tekenen voor geheimhouding. Vindt de premier daarop terugkijkend niet dat hij met die geheimhoudingsplicht de Tweede Kamer, zichzelf en de politiek in het algemeen belachelijk heeft gemaakt?

Minister Rutte:

Ik kan de heer Van Raak in ieder geval verzekeren dat ik niet lek en dat ik er alles aan doe om dat te voorkomen.

De heer Van Raak (SP):

Dan boter bij de vis! Als hier in de Kamer wordt gelekt, dan is er een onderzoek. Als de premier zegt "als mijn vriendjes lekken, dan doe ik er alles aan", waar blijft dan het onderzoek? Waar blijft dan het optreden van de premier? Wat gaat hij dan ondernemen? Weet hij al wie het is?

Minister Rutte:

Ik geloof niet in een strafrechtelijk onderzoek, als de heer Van Raak dat bedoelt. Ik geloof erin om de politieke drukmiddelen daarvoor te gebruiken. Ik ben het met de heer

Van Raak eens dat dat niet in alle opzichten succesvol is. Ik bestrijd wel het beeld dat alleen de zonnepanelen zijn gelekt.

De heer Van Raak vroeg naar minister Wiels, de gevolmachtigde minister van Curaçao. Ik spreek haar geregeld, maar niet over uitlatingen of gedragingen die geen relatie hebben met de onderwerpen op de RMR-agenda en die uitsluitend behoren tot de relatie tussen haar en haar regering. Ik verwijs op dat punt naar de voorlichting van de Raad van State van 24 april jl. aan de heer Van Raak. De Raad van State zet daarin nog eens uiteen dat de gevolmachtigde minister valt onder haar regering en niet onder de Nederlandse minister-president.

De heer Van Raak heeft ook gevraagd naar de positie van de voorlichters. Ik laat even alle waarderende woorden van de heer Van Raak over de voorlichters voor zijn rekening. Ik denk dat we in Nederland heel goede woordvoerders hebben op de verschillende departementen. Het is ook van belang dat de bevolking goed wordt geïnformeerd over het regeringsbeleid en de standpunten die uit het kabinet naar buiten moeten worden gebracht. De minister van Binnenlandse Zaken heeft in een brief gemeld dat er een krimp heeft plaatsgevonden van 23% van het aantal voorlichters bij de rijksoverheid, in 2011. De Directies Communicatie zijn hierna verder afgeslankt. Tegelijkertijd kan ik wel zeggen dat deze mensen ongelooflijk hard werken. Zeker door de huidige 24-uursmediadruk die er is, ook vanuit de social media, is het karakter van die functies weer verder veranderd. Ik ben onder de indruk van het goede werk dat zij voor Nederland doen.

De heer Van Raak (SP):

Ik ben ook bang dat ze heel druk zijn, met lekken. Er zijn 608 voorlichters en communicatiemedewerkers op de ministeries, die zijn ingehuurd om hun ministers in het zonnepaneel te zetten. Ik wil de minister-president als tip meegeven dat als hij op zoek gaat naar die lekken, ook eens te gaan kijken naar de mensen die hij heeft ingehuurd om te lekken.

Minister Rutte:

Mijn ervaring is dat het schip van staat lekt aan de bovenkant. Als er wordt gelekt, zijn het doorgaans de politici die lekken en niet de ambtenaren. Als dat wel gebeurt, wordt er natuurlijk opgetreden. Het zijn echter altijd de politici, als het gebeurt. Ik heb net geantwoord wat daarbij mijn rol moet zijn. Ik verwijs dus naar een eerdere discussie die ik met de heer Van Raak had. Het zijn niet de voorlichters. Die doen gewoon hun werk, en dat is niet lekken.

De heer Van Raak (SP):

Dat maakt het kringetje al een stuk kleiner.

Minister Rutte:

Zeker.

De heer Van Raak (SP):

Hoe heeft de minister-president bij zijn coalitiegenoten onderzocht waar de lekken zitten? Is het lek al boven?

Minister Rutte:

Ik heb net al geantwoord dat ik niet geloof in het strafrechtelijk instrument waar het gaat om dit type lekkages en dat ik verder het volledige palet dat mij binnen de wet en binnen wat betamelijk is tussen beschaafde mensen ter beschikking staat, gebruik om dit een halt toe te roepen.

Ik kom nu op de kwestie van de oekaze-Kok. De toezegging van vorig jaar is volledig uitgevoerd. Dat blijkt ook uit de tekst van de begroting van Algemene Zaken. Het kader is nu helder, ook wat betreft de social media. We zullen de reacties op adviezen van de WRR zorgvuldig voorbereiden. We hoeven overigens niet op alle publicaties reageren. De WRR komt tegenwoordig ook met flitsrapporten. Op alle meer fundamentele rapporten komen we met een reactie.

Het Europees voorzitterschap is nog grotelijks in bewerking. Toch beginnen zich wel enige accenten af te tekenen. We hebben toegezegd, onder andere aan D66, dat in het voorzitterschap aandacht zal worden besteed aan het Meerjarig Financieel Kader, dus de meerjarige begroting. De vraag is hoe we de volgende keer een begroting krijgen die meer op innovatie en op groei is gericht dan de huidige meerjarige begroting. We zijn bezig om een en ander verder vorm te geven, wat betreft het voorzitterschap. Economische groei en banen zullen daar, ook door de uitbouw van de digitale interne markt, zeker een belangrijk onderdeel van zijn. Ook het verbeteren van de werking van de Unie — het hele vraagstuk van de subsidiariteit, ook in lijn met de portefeuille van de first vicepresident in de Commissie — is daarbij natuurlijk relevant. Dat zullen allemaal onderdelen zijn. We komen daar nog nader met elkaar over te spreken. Dit zijn in elk geval enkele belangrijke accenten, die volgens mij ook in lijn zijn met de verschillende bijdragen van de VVD en de SGP aan dit deel van het debat in eerste termijn.

De heer Pechtold (D66):

Als dit het was, zou ik graag nog drie openstaande vragen met de minister-president doornemen. De eerste betreft de aanbevelingen van de CTIVD-commissie, de commissie-Dessens, ten aanzien van de AIVD/BVD-archieven en de overdracht van archieven.

Minister Rutte:

Daar kom ik in tweede termijn op terug. U hebt die vraag inderdaad gesteld, maar ik heb het antwoord niet in mijn setje zitten.

De heer Pechtold (D66):

De tweede betreft de communicatie, met als meest schrijnend na een halfjaar een antwoord van 72 woorden. De gemiddelde antwoordtermijn is langer dan drie weken. Ik kijk ook naar u, voorzitter. Ik vond dat schrijnend. Ik ben daar op gevoel eens ingegaan en nu blijkt dat de meeste antwoorden van ministeries op vragen langer dan drie weken op zich laten wachten.

Minister Rutte:

Mag ik antwoorden op dit punt?

De heer Pechtold (D66):

Ja.

Minister Rutte:

Ik zeg de heer Pechtold toe dat ik dit in het kabinet aan de orde zal stellen. Wij zullen transparanter zijn ten aanzien van die driewekentermijn: die termijn staat, als je die niet haalt dan moet je een uitstelbrief sturen en als je het dan nog niet haalt dan kun je worden opgeroepen. Dat weten we gewoon allemaal en dat is staande praktijk. Ik zal echter in het kabinet bevorderen dat wij ons, waar het maar enigszins mogelijk is, aan de termijn van drie weken houden. Ik zal ook bevorderen dat wij het sneller doen als het sneller kan en dat wij overigens transparant communiceren als wij ons niet aan die termijn kunnen houden. Ik zeg dus toe om deze irritatie van de heer Pechtold tot de mijne te maken.

De heer Pechtold (D66):

En dan nu het volgende. Laten we, na al het gedoe over verbouwingen, renovaties en wat dies meer zij, eens kijken of Nederland er wat aan heeft dat Huis ten Bosch nu voor een tijdje wordt verbouwd. Ik zeg dit misschien een beetje als kunsthistoricus. Twaalf schilders hebben meegewerkt aan die zeventiende-eeuwse zaal. De premier kent die zaal. Er zijn negen panelen. Wie leverden allemaal een bijdrage? Van Honthorst, Jordaens, Van Campen. De zaal heette de "Saal van Oranje". Je ziet hem zo nu en dan. Tegenwoordig zien we hem bij de beëdiging, want die is nu openbaar.

Minister Rutte:

Ja, je ziet hem dan vaak twee keer.

De heer Pechtold (D66):

Ja, dan zie je stukjes van die zaal. Wat zou het nu mooi zijn als we die zaal tijdens de verbouwing, of tijdens een deel van die verbouwing open zouden kunnen stellen voor het publiek. Als Huis ten Bosch dadelijk weer bewoond wordt, kunnen we dat niet doen. Maar we kunnen die prachtige zaal nu een tijdje openstellen voor het publiek. De zaal is in kunsthistorisch opzicht fantastisch. Amalia van Solms liet de zaal realiseren na het overlijden van haar man. Ik hoor graag een positief antwoord van de premier.

Minister Rutte:

Het antwoord begint positief. Het is inderdaad een prachtige zaal. Daarin wordt Frederik Hendrik als het ware verheerlijkt. In die tijd was er behoefte aan een soort regale uitstraling van de stadhouder, ook bij de stadhouder zelf. De stadhouder was in feite niets anders dan een heel hoge ambtenaar in dienst van de verschillende Statenvergaderingen. Men wilde een analogie kunnen leggen met het aanzienlijk veel grotere Versailles, dat in die tijd in wording was. Het is inderdaad een prachtige zaal en ik wens het de heer Pechtold toe dat hij hem ook weer in functie zal zien. Maar ik hoop wel dat de verkiezingen die daar dan voor nodig zijn, niet te snel zullen komen.

Voor de openstelling geldt echter dat het Koninklijk Paleis in Amsterdam en Paleis Het Loo te bezichtigen zijn. Op aanvraag zijn ook het Koninklijk Huisarchief en de Konink-

lijke Stallen te bezichtigen. Ik ben er tegen om die mogelijkheid ook te bieden voor Paleis Noordeinde en Huis ten Bosch. Ik heb daarvoor de volgende simpele reden. De vergelijking met Buckingham Palace werd door een aantal andere woordvoerders gemaakt. Die gaat wat mij betreft niet op omdat dat paleis drie tot vier keer groter is dan Huis ten Bosch of Paleis Noordeinde. Buckingham Palace is een gigantisch gebouw, dus daar kun je een stuk van afschermen. Huis ten Bosch is gewoon de privéwoning van de Oranjes. Paleis Noordeinde is een kantoor. Ik ben daar dus op tegen.

De heer Pechtold preciseert zijn vraag. Hij vraagt om openstelling tijdens de verbouwing. Ook dat lijkt mij echt een logistiek en praktisch onbegonnen zaak.

De heer **Pechtold** (D66):

Ik heb het niet over openstelling als het paleis wordt bewoond. We gaan hier echter dadelijk vele miljoenen aan uitgeven. Laten we dit aan mensen laten zien. Laten we zeggen: kijk eens en wees eens trots op wat we hier doen. Al open je het maar voor een maand of twee weken, en voor mijn part beperkt. Niemand kan die zaal ooit zien. Je ziet hem hooguit eens op een ansichtkaartje, maar zelfs dat is heel moeilijk. Laat de premier niet gelijk nee zeggen en ook niet gelijk ja zeggen. Laat hem even bekijken of het nou mogelijk is om Huis ten Bosch een paar weken open te stellen. Dat zou wat mij betreft een positieve afsluiting kunnen vormen van de eerste termijn, met alle bedragen, al het gedoe en alle details. Laat de premier geen ja en geen nee zeggen, maar laat hem zeggen: daar komen we volgende week een keer op terug.

Minister **Rutte**:

O, ik wil er best op terugkomen, maar ik wil hier geen valse hoop wekken. Ik heb echt redenen om daar niet voor te zijn. Maar oké, ik ga met de heer Pechtold mee. Ik zeg het dus niet nu, maar de Kamer krijgt dat nog te horen in een later bericht. Ik heb er echt heel praktische redenen voor om er tegen te zijn. Huis ten Bosch is buitengewoon kwetsbaar. Het gebouw wordt verbouwd. Er zou ontzettend veel toezicht et cetera nodig zijn als we het open zouden stellen. De gebouwen, de zaaltjes en zo zijn ook nog allemaal vergoogeld. Iedereen die het wil zien, kan het dus ook zien. Staat de Oranjezaal ook al op Google? Ik zie de ambtenaren ja knikken, dus die staat ook al op Google. Virtueel kan iedereen er dus al helemaal doorheen. Maar ik ga er nog een keer op kauwen en ik kom er nog een keer op terug.

De **voorzitter**:

Misschien kan de heer Pechtold er dan ook rondleidingen geven? Aan zijn gezicht te zien doet hij dat heel graag.

Minister **Rutte**:

O, gaat het erom, de heer Pechtold daar een keer rond te leiden? Dat kan ik toezeggen.

De **voorzitter**:

Nee, mijn suggestie is dat de heer Pechtold daar andere mensen gaat rondleiden. Hij wordt al helemaal blij, zie ik.

De heer **Van Ojik** (GroenLinks):

Misschien kunnen de heer Pechtold en de minister-president er samen een rondleiding verzorgen, voorzitter.

Minister **Rutte**:

Voor de heer Van Ojik?

De heer **Van Ojik** (GroenLinks):

Ja, dan ga ik graag mee.

Ik heb nog een vraag gesteld die weliswaar niet over de Koning ging, maar waarop ik toch wel een antwoord wil krijgen. De vraag ging over de regie. Wanneer neem je als minister-president de regie en wanneer doe je dat niet? Ik heb het voorbeeld genoemd van het staatsbezoek, maar ook van het energieakkoord, in vergelijking tot bijvoorbeeld het sociaal akkoord, waar de minister-president heel zichtbaar was op aan aantal beslissende momenten. Hij is daar helemaal niet op ingegaan. Ik zou me toch kunnen voorstellen dat het van belang is voor het functioneren van, in dit geval, het departement van Algemene Zaken en de minister-president om wat meer inzicht te verschaffen in welk soort afwegingen daar nou bij komen kijken.

Minister **Rutte**:

Ja. Ik neem de regie als dat nodig is, in het sociaal akkoord overigens samen met Lodewijk Asscher. Ik heb dat niet alleen gedaan. Lodewijk Asscher en ik hebben dat helemaal samen gedaan. We hebben gezegd: laten we dat nou met zijn tweeën doen, want het is een enorme klus. De FNV zat toen in een moeilijke fase en de relatie tussen de werkgevers en de werknemers was niet in alle opzichten perfect. Dat is heel goed afgelopen. De FNV staat er denk ik vandaag veel sterker voor dan een jaar geleden. De relatie tussen de FNV en het VNO is goed, althans in de zakelijkheid. Inhoudelijk is er heel veel onenigheid, maar ze zijn wel verenigd in het uitvoeren van het sociaal akkoord. Dat is heel positief. Dat was het moment waarop de vicepremier en ik samen die regie pakten.

Ik ga dat niet doen op het punt van klimaat, omdat dat niet nodig is. Daar is het niet nodig. Daarvoor geldt dat er een fantastisch energieakkoord is, dat Henk Kamp heeft gesloten met een veelheid aan partijen, van Greenpeace tot en met VNO. Dat akkoord is nu in uitvoering. Er verschijnen natuurlijk regelmatig voortgangsrapportages en rapporten, waaruit blijkt dat er misschien nog wat extra's moet gebeuren om allerlei doelstellingen te halen. We hebben daarover afgesproken dat we in 2016 de thermometer erin steken en in de tussentijd natuurlijk alles heel kritisch blijven bekijken. Kamp heeft daar vanmiddag ook hier in de Kamer over gesproken. Wij staan gewoon voor die afspraken: de 14% in 2020 en de 16% in 2023. We zullen natuurlijk heel kritisch kijken naar het pad, zeker bij de evaluatie in 2016, maar ook als het tussentijds nodig is. Maar er is geen enkele reden om de regie nu bij minister Kamp van Economische Zaken of staatssecretaris Mansveld voor Infrastructuur en Milieu weg te halen.

De heer **Van Ojik** (GroenLinks):

Een van die redenen zou het aantal berichten over de haperende uitvoering van het energieakkoord kunnen zijn.

Misschien kan de minister-president daarop reageren. Het is vast een mooi akkoord, met veel partijen, het is hartstikke goed, er is consensus en het is de polder op zijn best. Maar de twijfel neemt toe over de vraag of die mooie doelstellingen waar we onszelf aan hebben gebonden, gehaald worden. Er zijn — ik weet niet precies hoeveel — zes of zeven bewindslieden uit het kabinet bij betrokken. Het gaat mij niet om minister Kamp. Het akkoord heeft alleen ook een belastingcomponent en een component wonen voor minister Blok en er zijn zo veel verschillende bewindslieden bij betrokken. Net als bij het sociaal akkoord vind ik dit bij uitstek een terrein waarop een minister-president kan zeggen: dit is een onderwerp waar ik, als voorzitter van de ministerraad, ook een wat meer inhoudelijke, activerende rol zou kunnen spelen.

Minister Rutte:

Als voorzitter van de ministerraad speel ik natuurlijk op alle dossiers ook een inhoudelijke rol. Dat kan ik de heer Van Ojik garanderen. Maar de vraag is hier: wie heeft de regie? De regie op dit dossier is in zeer goede handen van Henk Kamp, in zeer nauwe samenwerking met Wilma Mansveld. Uiteraard is die regierol ook coördinerend ten opzichte van de andere meest betrokken ministers. De heer Van Ojik noemt er terecht een aantal. Laten we even teruggaan naar de inhoud van de discussie. De heer Van Ojik heeft jarenlang als topdiplomaat op Buitenlandse Zaken gewerkt en hij is nu een aantal jaren voorzitter van zijn fractie. Hij weet dus ook dat er in dit vak altijd zeer velen zijn die met goedbedoelde adviezen komen. Soms zijn dit heel nuttige adviezen, soms zijn het wat minder nuttige adviezen. Vaak zijn ze heel nuttig. Die adviezen moet je altijd betrekken bij je beleid. Je moet echter oppassen dat je je niet bij al die adviezen uit de rails laat rijden. Dat is bij het klimaatakkoord extra noodzakelijk, omdat je langjarig aan de milieubeweging, aan het bedrijfsleven en aan de innovatieve sector wilt laten zien wat de plannen van het kabinet zijn en hoe je die wilt realiseren. Als je dan bij de eerste rapporten zegt dat je alles anders moet gaan doen, dan creëer je onrust. Dat gaat uiteindelijk ten koste van je doelstelling, waar het gaat om CO₂-reductie, maar ook om het aandeel van duurzame energie en energie-efficiëntie. Ik wil daar echt tegen waarschuwen. We monitoren dit zeer zorgvuldig. De doelstellingen van de 14% en de 16% staan. Daarover bestaat geen twijfel. In 2016 komt de grote tussenmeting. Dan gaan we zien hoe we ervoor staan. Er moeten nog allerlei dingen worden ingevuld conform plan. In het energieakkoord moet een aantal terreinen nader worden ingevuld. Daar wordt op dit moment verschrikkelijk hard aan gewerkt. Mijn overtuiging is dus dat die doelstellingen staan en we die ook met elkaar gaan halen. Het is zeer nuttig om daar regelmatig met elkaar over te spreken, maar niet meteen bij de eerste indicaties het beleid aan te passen, want dan creëer je onrust en onzekerheid bij maatschappelijke actoren.

De heer Van Ojik (GroenLinks):

Nog één zin, want ik wil hier niet alle inhoudelijke ins en outs van het energieakkoord bespreken. Dat gebeurt op heel veel plekken in dit huis — gelukkig maar — en dat zal de komende tijd nog vaker gebeuren. Het gaat hier niet om een advies, zoals de minister-president zegt, om alles anders te gaan doen, maar om rapporten die zeggen dat het kabinet zijn eigen doelstellingen niet dreigt te halen. Die doelstellingen waren in de ogen van een aantal mensen al bescheiden.

Er moet dus een tandje bij. Er zijn zo veel bewindslieden bij betrokken, er is nog zo veel te doen wat niet in het energieakkoord is afgesproken, maar wat wel nodig is om het energieakkoord gerealiseerd te krijgen. Minister-president, neem de regie!

Minister Rutte:

Die regie is uitstekend in handen van Henk Kamp, in nauwe samenwerking met Wilma Mansveld. Hij coördineert het met de andere betrokken bewindslieden. Er is geen enkele reden om te twijfelen aan hun regie. Er zullen altijd rapporten verschijnen die tussentijds zeggen: ho, pas op, dit gaat niet goed of daar is een probleem. Die moet je kritisch lezen en je moet bekijken wat je ermee kunt doen. Als ieder rapport voor mij een aanleiding is om de regie bij iemand weg te halen of om extra dingen te gaan doen, dan creëer je onrust bij het investerend bedrijfsleven, de innovatiesector en de milieubeweging. Dat lijkt me precies wat je niet moet doen. Dat zou de heer Van Ojik van GróenLinks toch ook met mij eens moeten zijn.

Mevrouw Van der Burg (VVD):

Ik begreep dat we aan het eind van de beantwoording waren. Ik had nog een vraag gesteld over de kosten, of er ook bij de paleizen geïnvesteerd werd in de energiezuinigheid. Als je ze aan de eisen van deze tijd aanpast, lijkt ook mij dat een belangrijk aspect, ook in verband met de kosten voor de toekomst. Ik zou daar graag nog een antwoord op krijgen.

Minister Rutte:

Excuus! Dat was ik vergeten. Het absolute antwoord is ja. Dat wordt nu allemaal betrokken in de plannen. Hoe dat er precies uit gaat zien, zien we als de plannen af zijn, maar het is onderdeel van de planvorming.

De Kamer was zo alert om mij te interrumperen als ik wilde afsluiten en zij meende dat ik dingen was vergeten. Ik meen dat alle vragen nu zijn beantwoord.

De voorzitter:

Ik deel die analyse, waarmee er een einde is gekomen aan de eerste termijn van de regering. Ik stel voor dat we direct doorgaan naar de tweede termijn.

De heer Van Raak (SP):

Voorzitter. De premier neemt zijn eigen lekken niet serieus. Aan de Rutte-leaks moet een einde komen. Daarom de volgende motie.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

verzoekt de regering, op het moment dat zij de begroting rond heeft de begrotingsstukken openbaar te maken,

en gaat over tot de orde van de dag.

De voorzitter:

Deze motie is voorgesteld door het lid Van Raak. Naar mij blijkt, wordt de indiening ervan voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 5 (34000-III).

De heer Van Raak (SP):

Ik wil hem daarbij ook helpen. Vandaar de volgende motie.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

verzoekt de regering, bij bezuinigingen op ambtenaren grote prioriteit te geven aan de voorlichters en communicatiemedewerkers op de ministeries,

en gaat over tot de orde van de dag.

De voorzitter:

Deze motie is voorgesteld door het lid Van Raak. Naar mij blijkt, wordt de indiening ervan voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 6 (34000-III).

De heer Van Raak (SP):

Ik ruik een doofpot op het moment dat de premier spreekt over onderzoek dat louter van historisch belang is.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

verzoekt de regering, de Commissie van Toezicht betreffende de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten (CTIVD) te vragen een onderzoek te doen naar de contacten tussen prins Bernhard en de geheime diensten,

en gaat over tot de orde van de dag.

De voorzitter:

Deze motie is voorgesteld door het lid Van Raak. Naar mij blijkt, wordt de indiening ervan voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 7 (34000-III).

De heer Van Raak (SP):

Ik ben blij met de toezegging van de minister-president dat de fiscale vrijstellingen van de leden van het Koninklijk Huis een belangrijk onderdeel zullen zijn van de evaluatie van de begroting in mei. Ik hoop dat hij daar ook mee bedoelt dat wij van die fiscale vrijstellingen af moeten, al zijn de leden van het Koninklijk Huis wel heel bijzonder. Ik zie de minister-president nee schudden. Dat zorgt ervoor dat ik de volgende motie ook moet indienen.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

verzoekt de regering, de fiscale vrijstellingen voor leden van het Koninklijk Huis ongedaan te maken,

en gaat over tot de orde van de dag.

De voorzitter:

Deze motie is voorgesteld door het lid Van Raak. Naar mij blijkt, wordt de indiening ervan voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 6 (34000-I).

De heer Van der Staaij (SGP):

Dat is een motie die een grondwetswijziging vraagt, maar dat weet de heer Van Raak. Ik heb toch nog een vraag. Bedoelt hij met deze motie dat over de huidige bedragen belasting wordt geheven? Of is dit — stel dat je belasting zou gaan heffen — een pleidooi om de bedragen flink omhoog te doen om op hetzelfde nettoniveau uit te komen?

De heer Van Raak (SP):

Nee, dat gaat ook niet zo bij de heer Van der Staaij. Belasting betalen betekent gewoon belasting betalen. Het is niet zo dat mensen, als ze belasting betalen, tegelijkertijd een veel hoger inkomen krijgen. Belasting is belasting.

De heer Van der Staaij (SGP):

Het gaat dus niet alleen om het principe van belastingheffing, maar in feite om een halvering van de huidige netto-bedragen voor het Koninklijk Huis. Dat is helder, maar het is wel een heel andere agenda die erbij komt.

De heer Van Raak (SP):

Ik had dat graag in mei willen bespreken, bij de behandeling van de begrotingsystematiek. Dan zouden we kunnen zien wat de financiële gevolgen zijn en of die nog consequenties hebben voor de vergoedingen. Maar omdat ik de premier zo hard nee zag schudden, was dat een onbegaanbare weg, zodat ik deze motie heb moeten indienen. Het principe blijft: mensen die belasting betalen, moeten belasting betalen. Als dan in redelijkheid blijkt dat bepaalde zaken niet meer gefinancierd kunnen worden, dan kunnen we daar altijd opnieuw over spreken. Ik had dat graag in mei in een breder kader gedaan, maar daar is de premier niet toe bereid.

De heer Pechtold (D66):

Als het om het principe gaat — daarin kan ik namens mijn fractie een eind mee — vind ik dat je moet beginnen met netto-netto. In de toekomst kun je dan vervolgens praten over de hoogte van het inkomensdeel. Maar het wordt me te gortig om nu gewoon even over een grondwetswijziging heen te lopen, daarmee effectief het inkomensdeel van de Koning halverend. Als de motie zo wordt uitgelegd, laat u de principes varen en zet u ze gewoon op een korting van 50%. Dat vind ik weer niet netjes.

De heer **Van Raak** (SP):

De tekst van de motie is dat we een eind willen maken aan de fiscale vrijstellingen voor leden van het Koninklijk Huis. Hoe we dat vervolgens gaan uitwerken om te zien of dingen omhoog moeten of niet omhoog moeten, daarover wil ik best met de heer Pechtold discussiëren. Mijn inzet daarin zou zijn dat dat feitelijk ook tot een verlaging zou moeten leiden. Of dat tot een verlaging van 50% leidt, zoals de heer Pechtold zegt, lijkt me inderdaad wat te gortig worden. Daar kunnen we het over hebben.

De heer **Pechtold** (D66):

Het hoogste belastingtarief is 52%. Daar kom je al snel aan als je de onderste schijven, die toch al vrij snel ophouden, erbij telt. Zoals de heer Van der Staaij al voorrekende, kom je dan uit op een halvering. Voor mij moet het bij de advisering van mijn fractie klip-en-klaar zijn: als het over het principe gaat, heb je het over netto-netto, maar dan heb je het principe binnen dat er belasting betaald zal moeten worden. Dan kan ik de motie steunen. Als de heer Van Raak dat in het ongewisse laat, moet ik mijn fractie adviseren om tegen de motie te stemmen.

De heer **Van Raak** (SP):

De heer Pechtold kan de motie van harte steunen. Het gaat mij er in eerste instantie om dat er een einde wordt gemaakt aan de fiscale vrijstellingen. Overigens ben ik van mening dat van die 1,2 miljoen euro voor de koning en de koningin heel wat af kan. Maar laten we beginnen met de fiscale vrijstellingen.

Ik heb geprobeerd de premier een serieus bedoelde tip te geven. Want een belangrijke taak van de premier is, gedoe te voorkomen, dus ook gedoe rondom het Koninklijk Huis. Daarom heb ik hem als tip meegegeven: zet in de begroting van de Koning nou heel helder op een rij, welke posten er ook op andere begrotingen staan. Zet in de begroting heel helder alles op een rij wat het Koninklijk Huis kost, dus welke totale directe en indirecte kosten, oud en nieuw, er zijn. Dat geldt ook voor posten waarbij wordt doorverwezen naar andere begrotingen. Geef daarop ook een heldere toelichting. We moeten nu allemaal gaan zoeken in al die begrotingen, waarbij we allerlei dingen tegenkomen die misschien niet altijd in samenhang tot elkaar staan. Ik zou zeggen: het is een gratis tip aan de premier. Ik hoop dat hij daarmee zijn voordeel doet.

Mevrouw **Van der Burg** (VVD):

Voorzitter. Ik dank de minister-president voor de beantwoording van de vragen. Ik zie uit naar de evaluatie, die wij voor mei 2015 hebben afgesproken, van de Wet financieel statuut van het Koninklijk Huis. Dan spreken wij verder over de transparantie en over alle onderwerpen die dat raakt.

Mevrouw **Van Toorenburg** (CDA):

Voorzitter. Dit debat was toch een beetje een "gevalletje jammer". Dan heb ik het niet over de winst van de dag, namelijk dat de heer Pechtold zich namens D66 vandaag en vanochtend heeft opgeworpen als hoeder van de Koning; dat is ook voor D66 duidelijk een nieuw kroonjuweel. Dat

moedig ik graag aan. Als ik het heb over een "gevalletje jammer", bedoel ik eigenlijk de minister-president, die weigerde in te zien dat hij een verantwoordelijkheid heeft gehad bij het in stand houden van het beeld dat er sprake zou zijn van onnodige kosten. Sterker nog: hij heeft het beeld vergroot door weer eens te beginnen over de onterechte beschuldiging die vorig jaar in de krant stond, namelijk dat we een koningin hebben die in vliegtuigen rondvliegt om in Milaan schoenen te kopen. Dat is totaal ten onrechte, maar is vandaag weer eens lekker in de arena geknikkerd. Dat is een gevalletje jammer. Wij willen meer transparantie. Daarover zullen wij straks samen met D66 een motie indienen.

Een nabrander: de minister-president is niet ingegaan op zijn rol als centrale figuur in de ministerraad ten aanzien van de decentralisaties.

De heer **Recourt** (PvdA):

Voorzitter. Laat ik beginnen met een correctie van mijn kant. Ik had iets niet helder op het netvlies. In 2009 is inderdaad door de voltallige Kamer gezegd dat alle vluchten van de koning uit hoofde van de functie van de Koning zijn. Daar heeft de premier gelijk in. Ik moet eerlijk zeggen dat ik daar wat van vind, maar het is destijds wel afgesproken.

We zagen vandaag een kritische Kamer. Kabinet en Kamer zijn het er eigenlijk met elkaar over eens dat decorum nodig is voor de Koning. Dat kost geld, maar overdaad schaadt. Als je dat constateert, is natuurlijk de vraag hoe daaraan uitvoering is te geven. In mijn eerste termijn heb ik zelf drie voorwaarden gesteld: inzicht geven, kritisch benaderen, heldere kaders stellen. In mei zullen wij hierover verder spreken.

Ik dank de minister-president voor de toezegging dat hij het verbreedt tot die evaluatie. Daarover heb ik nog wel een extra vraag. De heer Van Raak heeft toch zijn motie ingediend, ervan uitgaande dat die toezegging niet was gedaan. Ik ga er gewoon van uit dat de belastingvrijdom daar onderdeel van uitmaakt. A-component, B-component, we hebben er een heel debatje over gevoerd. De minister-president zegt niet of hij het ermee eens is, maar wij gaan het wel bij die evaluatie betrekken en bespreken.

De heer **Van Raak** (SP):

Wij willen niet stoken in een goed huwelijk, maar toen ik de premier vroeg of het afschaffen van de fiscale voordelen voor de leden van het Koninklijk Huis onderdeel zou zijn van de evaluatie, zag ik hem ... Ah, ik hoor hem nu zeggen dat hij ertegen is. Dat is interessant. Ik wil dus niet stoken in een goed huwelijk, maar constateer vandaag wel dat de Partij van de Arbeid zegt: wij zijn voor het afschaffen van de fiscale vrijstellingen en de premier is ertegen.

De **voorzitter**:

Bent u nu van plan om een vraag te stellen aan de heer Recourt of aan de minister-president? Dat laatste moet u zo meteen doen als de minister-president aan het woord is.

De heer **Van Raak** (SP):

Mijn vraag aan de heer Recourt is of hij heel veel fiducia, vertrouwen, in die evaluatie heeft.

De heer **Recourt** (PvdA):

In de evaluatie an sich wel. Kijk, de premier heeft natuurlijk wel duidelijk laten doorschemeren wat zijn standpunt is. Ik weet wel zeker dat hij en ik van mening verschillen over die uitkomst. Ook denk ik dat de heer Van Raak en ik daarover van mening verschillen. Dat debat gaan we dus voeren, maar wel aan de hand van die evaluatie. Dan hebben we iets om op terug te vallen. De laatste keer dat er iets geschreven is over de belastingvrijdom, was, zo zeg ik uit mijn hoofd, in 1968. Wat mij betreft is dat volkomen gedateerd. Laten we het up-to-date maken. Als dezelfde argumenten komen als in 1968, namelijk dat het nodig is voor de uitvoering van de functie, dan denk ik dat die niet meer gelden voor het koningschap in de eenentwintigste eeuw. Maar dat zal nog ter sprake komen.

De heer **Van Raak** (SP):

Ik hoop dat ik de heer Recourt een groot plezier heb gedaan door toch die motie in te dienen. Dan kan hij laten zien waar hij staat door de motie te steunen.

De **voorzitter**:

Gaat u verder, mijnheer Recourt.

De heer **Recourt** (PvdA):

Het is duidelijk dat soberheid de norm behoort te zijn.

Ik heb overigens ook een immaterieel punt gemaakt in mijn eerste termijn: de koning als verbinder, ook bij de radicalisering die we op dit moment in de Nederlandse samenleving zien, die scheiding tussen allochtone en autochtone groepen. Ik heb daarop geen reactie gehad. Ik mag aannemen dat de premier het daarmee eens is. En anders komt hij er in tweede termijn wel op terug.

Hiermee ben ik gekomen aan het einde van mijn tweede termijn.

□

De heer **Pechtold** (D66):

Voorzitter. Ik dank de minister-president voor zijn antwoorden. Dat geldt met name voor zijn antwoord over de archieven. Daarmee zijn we dan weer een stapje verder gekomen. Ik houd me maar vast aan: koninklijk waar het moet, ingetogen waar het kan. Ik denk dat de evaluatie in mei alle ruimte zal geven om daar verder over te praten. Ik hoop van harte dat de minister-president, als hij de brief over openstelling van de Oranjezaal schrijft, toch nog even goed wil nadenken. Al geldt zo'n openstelling maar voor een korte periode — dat is ook symbolisch — dat zou toch heel belangrijk zijn.

Ik heb twee moties. De eerste gaat over transparantie.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

overwegende dat de minister-president de taak heeft de koning te beschermen en dat hij daarbij een goede balans moet vinden tussen het waarborgen van het privéleven van de koning en het belang van afrekenbaarheid;

overwegende dat terughoudende communicatie en onvolledig antwoorden de koning onnodig kwetsbaar maken;

verzoekt de regering, transparantie te betrachten in de verantwoording over het koningshuis en meer open en proactief dan voorheen te communiceren over koninklijke aangelegenheden,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**:

Deze motie is voorgesteld door de leden Pechtold en Van Toorenburg. Naar mij blijkt, wordt de indiening ervan voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 7 (34000-I).

De heer **Pechtold** (D66):

De tweede motie gaat over de vliegcosten en loopt vooruit op wat we in mei gaan doen.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat per 1 januari 2014 de mogelijkheid voor bepaalde leden van het Koninklijk Huis om van het regeringsvliegtuig, luchtvaartuigen van de krijgsmacht en civiele inhuur gebruik te maken voor privévluchten geschrapt is;

constaterende dat sindsdien de koning en de koningin onbeperkt gebruik kunnen maken van het regeringsvliegtuig, en prinses Beatrix daar waar doelmatigheid, veiligheid of privacy dit met zich brengen;

overwegende dat daarmee het niet meer controleerbaar is of er door leden van het Koninklijk Huis privévluchten gemaakt worden ten koste van de rijksbegroting;

verzoekt de regering, jaarlijks in de begrotings- en de verantwoordingsstukken transparantie te verschaffen over de gedane aanvragen voor vluchten door of namens leden van het Koninklijk Huis en het toegekende gebruik van vluchten met het regeringsvliegtuig, luchtvaartuigen van de krijgsmacht en civiele inhuur,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**:

Deze motie is voorgesteld door het lid Pechtold. Naar mij blijkt, wordt de indiening ervan voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 8 (34000-I).

De heer Slob heeft aangegeven, geen gebruik te maken van zijn tweede termijn. Dan geef ik het woord aan de heer Van Ojik.

De heer **Van Ojik** (GroenLinks):

Voorzitter. Ik dank de minister-president. Ondanks het feit dat hij uitgebreid heeft gesproken over stijgers en dalers ... nee, over steigers, vliegreizen en, in zijn woorden, "containertjes", is het mij en mijn fractie nog niet helemaal duidelijk hoe de weging van "kosten privé" en "kosten voor rekening van de rijksoverheid" tot stand komt. Daarover gaat mijn eerste motie.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

overwegende dat onvoldoende helder is welke uitgaven van de koning privé zijn en welke uitgaven voor rekening van de rijksoverheid komen;

verzoekt de regering, inzicht te verschaffen in de kostenverdeling tussen koning en rijksoverheid en de overwegingen die daaraan ten grondslag liggen, en de Kamer hierover te informeren voor 1 januari 2015,

en gaat over tot de orde van de dag.

De voorzitter:

Deze motie is voorgesteld door het lid Van Ojik. Naar mij blijkt, wordt de indiening ervan voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 9 (34000-I).

De heer **Van Ojik** (GroenLinks):

Ik heb ook uitgebreid gesproken over zaken die niet zozeer de koning betreffen. Over het energieakkoord en de eventuele rol van de minister-president worden we het niet eens, zeker vanavond niet; misschien wel als het water ons aan de lippen staat.

Er is nog een onderwerp waarover de minister-president niet echt gesproken heeft, maar waarbij de koning wel betrokken is, namelijk de handelsmissies en staatsbezoeken. Omdat de minister-president nog niet is ingegaan op mijn vragen daarover, dien ik alvast de volgende motie in.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

overwegende dat handelsmissies en staatsbezoeken een grote symbolische waarde hebben en legitimiteit kunnen verschaffen aan staatshoofden en regeringen die mensenrechten schenden;

verzoekt de regering, voortaan in de begroting van Algemene Zaken inzage te geven in de voorgenomen staatsbe-

zoeken en handelsmissies onder leiding van de minister-president of de koning;

verzoekt de regering voorts, het overzicht over 2015 de Kamer voor 1 november 2014 te doen toekomen,

en gaat over tot de orde van de dag.

De voorzitter:

Deze motie is voorgesteld door het lid Van Ojik. Naar mij blijkt, wordt de indiening ervan voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 8 (34000-III).

De heer **Van Ojik** (GroenLinks):

Ik zie dat ik nog 45 seconden spreektijd over heb, voorzitter.

De voorzitter:

We noteren het.

Ook de heer Van der Staaij en de heer Bontes zien af van hun tweede termijn. We wachten even tot de premier over de moties beschikt, want de laatste moties liggen nog onder het kopieerapparaat.

De vergadering wordt enkele ogenblikken geschorst.

Minister Rutte:

Voorzitter. Ik dank de heer Van Raak voor zijn suggestie. Die staat nu ook nog een keer in de Handelingen en het zit in het hele Zalmsysteem. Wat niet op de begroting van de Koning staat, heeft te maken met de paleizen, onderhoud, buitenlandse staatsbezoeken en met Het Loo. Niet het jachtdomein, maar Het Loo en de eventuele subsidie die wordt gegeven ...

De voorzitter:

Het kroondomein.

Minister Rutte:

Precies. Dat is het woord dat ik zocht. Dat is transparant. Ik kan het niet mooier maken. Ik stel echter wel voor dat we dit met elkaar hernemen als we de evaluatie van de begroting bespreken. Dan kunnen we bezien of het transparanter kan.

Dan kom ik op de vraag van het CDA over de decentralisaties. Ik mag inderdaad de ministeriële commissie daarover voorzitten, maar ik zit alle ministeriële commissies en onderraden voor, en ook de ministerraad zelf. In het bijzonder de minister van Binnenlandse Zaken, de heer Plasterk, de staatssecretaris van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, de heer Van Rijn, en de staatssecretaris voor Sociale Zaken en Werkgelegenheid, mevrouw Klijnsma, zijn daar zeer intensief bij betrokken. Ik voeg staatssecretaris Teeven daar nog aan toe voor het jeugdbeleid, dat hij in samenwerking met de heer Van Rijn uitvoert. In de ministeriële commissie bespreken we de voortgang. Dat gebeurt ook heel regelmatig in de Kamer. We zitten daar bovenop. Waarom? Omdat

het van groot belang is dat die decentralisaties een succes worden. Ik deel de wat negatieve inschatting van mevrouw Van Toorenborg dan ook niet. Ik zie dus ook geen reden om persoonlijk extra in te grijpen, anders dan het voorzitten van deze commissie en het mij zeer regelmatig op de hoogte laten stellen over de voortgang. Nogmaals, wetgeving aannemen in de Kamer is één ding. Vervolgens ervoor zorgen dat dit ook maatschappelijk landt, is minstens zo belangrijk. We werken op dit moment kei- en keihard om van wetgeving tot uitvoering te komen. We zitten er nu middenin.

Mevrouw Van Toorenborg (CDA):

Gelukkig is niet alleen het kabinet hier veel mee bezig. Ook het maatschappelijk middenveld is hier heel veel mee bezig. We hadden de commissie-Geluk die goed kijkt naar de decentralisatie van de jeugdzorg. Die commissie wordt door het kabinet opgeheven. Daar komt een Partij van de Arbeid-commissie voor in de plaats die vervolgens gaat bekijken of het allemaal goed landt. Vindt de minister-president het echt verantwoord om het zo te doen en om iedere kritische commissie aan de kant te schuiven?

Minister Rutte:

De Kamer heeft gevraagd een commissie in te stellen die toezicht houdt op de complete transitie in het sociaal domein, in plaats van op de specifieke transities. Die commissie is nu ook ingesteld. Het is een commissie, waar onder andere, ik dacht, mevrouw Spies zitting in heeft. Er zit in elk geval ook iemand van het CDA in. Mijn ambtenaren reiken mij zo aan wie van het CDA in die commissie zit. Het is in ieder geval geen PvdA-commissie.

Mevrouw Van Toorenborg (CDA):

Ik denk dat ik hier gewoon bij de minister van Binnenlandse Zaken op terugkom, want ik hoor wel dat de minister-president dit niet op zijn netvlies heeft.

Minister Rutte:

Ik heb dit volledig op het netvlies. De Kamer heeft gevraagd om de commissies die er per domein waren, om te zetten in een commissie voor het hele sociaal domein. Als wij dat dan vervolgens doen, zegt mevrouw Van Toorenborg dat het niet goed is dat wij de commissie voor een van de domeinen hebben opgeheven, terwijl dat precies het verzoek van de Kamer was. Dan is het van tweeën één.

De heer Recourt stelde een vraag over de koning als verbinder. Ik ben het met zijn betoog eens zonder dat ik nu heel precies wil zeggen in welke maatschappelijke sectoren zich dat allemaal moet voordoen. Dat laat ik even aan hem. Als het gaat om de algemene opvatting die werd geuit, kan ik zeggen dat de koning, en overigens ook koningin Máxima, ook zelf voelt dat hij een rol heeft als verbinder. Dat is natuurlijk een cruciale rol die het koningshuis in Nederland speelt.

Dan kom ik op de verschillende moties. Met betrekking tot de motie op stuk nr. 5 (34000-III) van de heer Van Raak verwijs ik naar mijn opmerkingen over het belang van de samenhang tussen de begrotingsstukken. Het is pas af als alles af is. In het laatste hoofdstuk van de begroting moet

nog kunnen worden gerefereerd aan eerdere hoofdstukken uit de begroting. Dat kan niet als je ze per begrotingshoofdstuk naar de Kamer stuurt. Ik ontraad deze motie daarom.

De motie-Van Raak op stuk nr. 6 (34000-III) ontraad ik ook. Ik heb al laten zien dat er behoorlijk is gesneden in de voorlichtingsafdelingen. Ik zie werkelijk niet in waarom wij nu zo moeten gaan micromanagen op de departementale begrotingen. Ik herhaal daarbij mijn zeer waardeerende woorden over de rol van woordvoerders binnen de rijks-overheid.

De motie op stuk nr. 7 (34000-III) van de heer Van Raak gaat over de CTIVD in relatie tot de contacten van Prins Bernard met de geheime diensten. Daar hebben we het in het debat ook al over gehad. Vorig jaar is een motie hierover door de Kamer afgewezen. Die motie ging toen in het bijzonder over de kwestie-De Roy van Zuydewijn. De heer Van Raak voert nu weer een nieuwe kwestie op, een kwestie die zich nog eerder afspeelde, namelijk in 1995. Ik denk echt dat er geen belang mee gediend is om dit onderzoek te laten doen. Ik ontraad de motie daarom.

De motie op stuk nr. 6 (34000-I) van de heer Van Raak gaat over de fiscale vrijstellingen. Ik verwijs op dat punt naar het debat dat hij met de heer Recourt voerde. Als het aan mij ligt, zal die kwestie onderdeel zijn van de evaluatie die we gaan doen. Laten we daar op wachten en niet nu een motie aannemen. Ik kan mij dus voorstellen dat de heer Van Raak de motie aanhoudt tot de behandeling van de evaluatie.

Doekle Terpstra is trouwens het CDA-lid in de commissie voor decentralisaties. De commissie bestaat uit drie leden en een daarvan is lid van het CDA, althans dat beweert hij, en dat is Doekle Terpstra.

De motie op stuk nr. 7 (34000-I) gaat over de transparantie en de verantwoording over het koningshuis. In die motie wordt gevraagd om meer proactief te communiceren. Ik heb in mijn inbreng betoogd dat het kabinet volledig handelt binnen alle afspraken die gemaakt zijn over transparantie, over de wijze waarop de Kamer wordt geïnformeerd over wat er moet gebeuren et cetera en het opstellen van de begroting. Ik stel vast dat er langzaam maar over en weer het gevoel is ontstaan dat het goed is om dat allemaal nog eens te evalueren. Dat gaan we doen. Ik vind deze motie en de overwegingen daarin echt onterecht. Zij doen het kabinet tekort, gezien alles wat het op dit moment doet. Ik ontraad dus de aanneming van die motie.

Nu ga ik in op de motie op stuk nr. 8 (34000-I) over de vluchten. Dat is eigenlijk een gekke motie, want wat de heer Pechtold daarin schrijft, komt er eigenlijk op neer dat je weer privévluchten moet invoeren. Wij hebben nu echter juist een bezuiniging doorgevoerd door die privévluchten te schrappen voor de overige leden van het Koninklijk Huis. Daarnaast verzoekt de heer Pechtold in zijn motie om transparantie te verschaffen over de privévluchten van de Oranjes, als die al te pinpointen zouden zijn. Dat begrijp ik, maar dat zou iets nieuws zijn. Mijn opvatting is dat de heer Pechtold dit moet betrekken bij het debat over de evaluatie van de begroting en dat hij dit onderwerp niet nu in isolatie in deze motie moet behandelen. Hij gaat in deze motie echt in tegen een aantal uitgangspunten van hetgeen wij in 2009 met elkaar hebben afgesproken. Dit raakt dus zozeer aan

de opstelling van de begroting tegen de achtergrond van de Wet financieel statuut van het Koninklijk Huis dat ik echt wil voorstellen dat de heer Pechtold deze kwestie betreft bij de evaluatie.

De voorzitter:

Mocht hij dat niet doen, wat is dan uw advies?

Minister Rutte:

Dan ontraad ik de motie.

De voorzitter:

Geldt dit ook voor de motie-Van Raak op stuk nr. 6 (34000-I)?

Minister Rutte:

Dat klopt.

Dan kom ik op motie op stuk nr. 9 (34000-I). In deze motie gaat de heer Van Ojik in op de kostenverdeling tussen Koning en rijksoverheid. Dat is de kern van alles wat in 2009 is behandeld en waar GroenLinks ook heeft voorgestemd. Er is nu complete transparantie over wat de overheid bijdraagt. In artikel 1 van de begroting van de Koning staan de uitkering en de directe personeelskosten. In artikel 2 gaat het om de dienst Koninklijk Huis en een aantal daaraan gerelateerde kwesties en in artikel 3 staan alle doorbelastingen waaronder de RVD, het Kabinet van de Koning en het Militair Huis. Er is ook precies afgesproken wat er niet onder valt. In Griekenland doet zich een unieke situatie voor, omdat daar een verving van privacy en beveiliging plaatsvindt. Daar hebben wij heel strakke afspraken over gemaakt die vastliggen in een overeenkomst, waarop verder geen kritiek is gekomen van de Kamer en die volgens mij ook in de maatschappij is begrepen. De koning zal een aantal kosten voor zijn rekening nemen. Ik zie dus echt geen basis voor de motie op stuk nr. 9. Ik ontraad die daarom tegen de achtergrond van alle afspraken die gemaakt zijn over de begroting voor de Koning.

Tot slot kom ik op de kwestie van de staatsbezoeken. Volgens mij leidt dit echt tot bureaucrativering. Een staatsbezoek komt in de regel pas tot stand na bilateraal overleg en overeenstemming over de data. Dat gebeurt soms een paar maanden van tevoren. Dat is geen zaak van Nederland alleen, maar van twee en soms ook van meer landen. Dit is het geval als het om een bezoek aan een regio gaat, zoals bij het bezoek aan Japan en Zuid-Korea. Dat gaat soms op heel korte termijn, dus zo'n lijst zou ook heel snel verouderen. Zodra het staatsbezoek vaststaat, wordt dat ook bekendgemaakt. Als het bezoeken van mijzelf zijn, leidt dat ook heel vaak tot een voorbereidend Kamerdebat of een brief aan de Kamer over wat wij daar gaan doen en een verslag na afloop, dus dat is allemaal zeer transparant. Ik denk dat deze motie niet uitvoerbaar is en tot bureaucrativering leidt, dus om die redenen wil ik deze ontraden.

Tot slot kom ik op de vraag van de heer Pechtold over het AIVD-archief. In de kabinetsreactie op de evaluatie van de Wet op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten is hierop ingegaan. Het kabinet heeft toen gezegd dat de archieven beschikbaar moeten komen, maar wel met inachtneming

van de wettelijke verplichting voor de diensthouders om bronnen te beschermen; de bronbescherming zoals vastgelegd in artikel 15 van de Wiv. Het kabinet zal daartoe bij wetswijziging een bepaling introduceren die vergelijkbaar is met artikel 12 Politiewet. Bij die verplichting wordt aan diensthouders opgelegd om de brondossiers over agenten en informanten te vernietigen.

Met andere woorden, ik denk dat dit heel vergaand tegemoet komt aan wat de heer Pechtold wil. Wellicht kan hij dit verder behandelen bij de begroting van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. Ik denk dat dit antwoord al tegemoet komt aan zijn zorgen, als ik zijn vraag goed verstond. Daarmee denk ik aan het eind te zijn gekomen van de beantwoording van de vragen in tweede termijn. Ik dank u en ook de Kamer voor een heel plezierig debat.

De algemene beraadslaging wordt gesloten.

De voorzitter:

Ik dank u voor uw aanwezigheid. We zullen komende dinsdag stemmen over de ingediende moties. De stemming over de begroting gebeurt eind november op een nader te bepalen datum. Ik dank u allen.